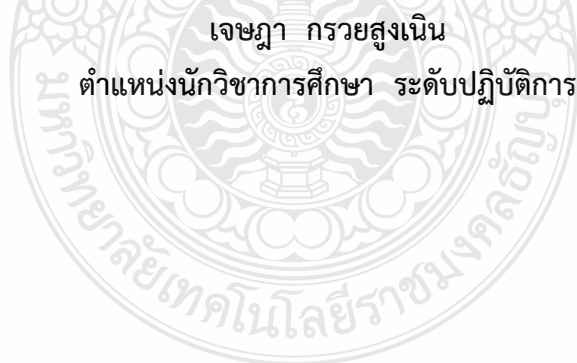

คู่มือการปฏิบัติงาน
เรื่อง

การจัดรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการบรรเลงและประกอบการแสดงภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

เจษฎา กรวยสูงเนิน
ตำแหน่งนักวิชาการศึกษา ระดับปฏิบัติการ

สังกัดคณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ปีการศึกษา 2569

คำนำ

ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มีพันธกิจในการจัดการเรียนการสอน การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการสนับสนุนการจัดกิจกรรมด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทย ซึ่งการจัดการแสดงในแต่ละครั้ง จำเป็นต้องมีการวางแผนและจัดรูปแบบวงดนตรีไทยให้มีความเหมาะสมกับลักษณะของการแสดง จำนวนผู้แสดง สถานที่ ตลอดจนข้อจำกัดด้านเครื่องดนตรีและบุคลากร เพื่อให้การบรรเลงสามารถ ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ สอดคล้องกับจารีตการบรรเลงดนตรีไทย และเกิดประสิทธิภาพ สูงสุดในการปฏิบัติงาน

การจัดรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการบรรเลงและประกอบการแสดงเป็นภารกิจที่ต้องอาศัย องค์ความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติงาน ทั้งในด้านการคัดเลือกประเภทของวงดนตรี การจัดวงเครื่องดนตรี การเตรียมความพร้อมของเครื่องดนตรี การประสานงานกับผู้ควบคุมการแสดง ตลอดจนการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในการปฏิบัติงาน หากไม่มีแนวทางการปฏิบัติงานที่เป็นระบบ และเป็นมาตรฐานเดียวกัน อาจส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการดำเนินงาน ส่งผลกระทบ ต่อคุณภาพของการแสดงและประสิทธิภาพของการให้บริการทางวิชาการ

ด้วยเหตุนี้ จึงได้จัดทำ คู่มือการปฏิบัติงาน เรื่อง การจัดรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการบรรเลง และประกอบการแสดง ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลธัญบุรี ขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน นักวิชาการศึกษา บุคลากร สายสนับสนุน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการจัดรูปแบบวงดนตรีไทย สำหรับการปฏิบัติงานการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีอย่างถูกต้อง เป็นระบบ และสามารถปฏิบัติงาน ได้ตามมาตรฐานเดียวกัน อีกทั้งยังเป็นการรวบรวมองค์ความรู้และประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริง ให้อยู่ในรูปแบบเอกสารที่สามารถศึกษา อ้างอิง และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ผู้ปฏิบัติงานรุ่นต่อไป ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้จัดทำคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คู่มือการปฏิบัติงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพ การปฏิบัติงานด้านการจัดรูปแบบวงดนตรีไทย ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว ลดข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงาน และส่งเสริมให้การบรรเลงและการแสดงนาฏศิลป์และดนตรี ของภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการสนับสนุนภารกิจของมหาวิทยาลัย ด้านการจัดการเรียนการสอน การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็ง และยั่งยืนต่อไป

เจษฎา กรวยสูงเนิน

พ.ศ. 2569

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	๗
สารบัญตาราง	ค
สารบัญภาพ	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของคู่มือ	2
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
1.4 ขอบเขตของคู่มือปฏิบัติงาน	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
บทที่ 2 บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ	6
2.1 ประวัติความเป็นมา	6
2.2 โครงสร้างคณะศิลปกรรมศาสตร์	10
2.3 บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่ง	14
บทที่ 3 หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติงาน	16
3.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบวงดนตรีไทย	16
3.2 หลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทย	18
3.3 รูปแบบวงดนตรีไทย	20
3.4 เครื่องดนตรีไทย	40
3.5 การดูแลรักษาเครื่องดนตรีไทย	49
บทที่ 4 กระบวนการและขั้นตอนการปฏิบัติงาน	51
4.1 แผนผังการปฏิบัติงาน (Flowchart)	51
4.2 รายละเอียดขั้นตอนการจัดรูปแบบวงดนตรีไทย	59
บทที่ 5 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนา	91
5.1 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา	91
5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา	93
บรรณานุกรม	94
ภาคผนวก	96
ประวัติผู้จัดทำ	98

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 แผนผังการปฏิบัติงาน (Flowchart)	53
ตารางที่ 5.1 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา	91

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 โครงสร้างการแบ่งส่วนราชการคณะศิลปกรรมศาสตร์	10
2.2 โครงสร้างการบริหารคณะศิลปกรรมศาสตร์	11
2.3 โครงสร้างการบริหารภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์	12
3.1 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์เครื่องห้า	20
3.2 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์เครื่องคู่	21
3.3 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่	23
3.4 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์เสภา	24
3.5 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์มโหรี	25
3.6 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์นางหงส์	26
3.7 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์	28
3.8 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์มอญ	29
3.9 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงเครื่องสายเครื่องเดี่ยว	30
3.10 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงเครื่องสายเครื่องคู่	32
3.11 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงเครื่องสายผสมฆ้อง	33
3.12 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงเครื่องสายปี่ชวา	34
3.13 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงมโหรีเครื่องสี่	35
3.14 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงมโหรีเครื่องหก	36
3.15 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงมโหรีวงเล็ก	38
3.16 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงมโหรีเครื่องใหญ่	39
3.17 ลักษณะจะเข้	40
3.18 ลักษณะซออู้	41
3.19 ลักษณะซอด้วง	41
3.20 ลักษณะซอสามสาย	42
3.21 ลักษณะระนาดเอก	43
3.22 ลักษณะระนาดทุ้ม	43
3.23 ลักษณะฆ้องวง	44
3.24 ลักษณะตะโพนไทย	45
3.25 ลักษณะกลองทัด	45
3.26 ลักษณะกลองตะโพน	46

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
3.27 ลักษณะกลองแขก	46
3.28 ลักษณะขลุ่ย	47
3.29 ลักษณะปี่ใน	48
3.30 ลักษณะปี่ชวา	48
3.31 ลักษณะปี่มอญ	49
4.1 แผนผังการปฏิบัติงาน (Flowchart)	52
4.2 การประชุมคณะกรรมการฝ่ายการแสดง	59
4.3 รูปแบบวงปี่พาทย์เครื่องห้า	61
4.4 รูปแบบวงปี่พาทย์เครื่องคู่	62
4.5 รูปแบบวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่	63
4.6 รูปแบบวงปี่พาทย์ไม้นวมเครื่องคู่	64
4.7 รูปแบบวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์	65
4.8 รูปแบบวงปี่พาทย์มอญ	66
4.9 รูปแบบวงปี่พาทย์เสภา	67
4.10 รูปแบบวงปี่พาทย์นางหงส์	68
4.11 รูปแบบวงเครื่องสายเครื่องเดี่ยว	69
4.12 รูปแบบวงเครื่องสายเครื่องคู่	70
4.13 รูปแบบวงเครื่องสายผสมซิม	71
4.14 รูปแบบวงมโหรีเครื่องเล็ก	72
4.15 รูปแบบวงมโหรีเครื่องใหญ่	73
4.16 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีไทยรูปแบบวงปี่พาทย์มอญ	74
4.17 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีไทยรูปแบบวงปี่พาทย์เครื่องคู่	75
4.18 ตัวอย่างการบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยวงปี่พาทย์มอญ(ก่อนปฏิบัติงานการแสดง)	76
4.19 การยกเคลื่อนย้ายระนาดเอก	78
4.20 การยกเคลื่อนย้ายตะโพนไทย	79
4.21 การยกเคลื่อนย้ายฆ้องวงใหญ่	79
4.22 การเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีในระยะทางไกล	80
4.23 การบรรเลงวงปี่พาทย์มอญ	81
4.24 การบรรเลงวงปี่พาทย์ไม้นวม	81

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.25 การเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีไทยหลังการปฏิบัติงานการแสดง	83
4.26 ตัวอย่างการบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยวงปี่พาทย์มอญ(หลังปฏิบัติงานการแสดง)	85
4.27 ตะกั่วฝั้นขนาดเอกหลุด กรณีสามารถซ่อมแซมเองได้	86
4.28 หน้หน้าตะโพนมอญฉีกขาด กรณีไม่สามารถซ่อมแซมเองได้	86
4.29 การเก็บวางระนาดและฆ้องวง	88
4.30 การเก็บฝั้นระนาด	88
4.31 การเก็บอุปกรณ์จังหวะ	89
4.32 การเก็บซออู้	89
4.33 ตู้เก็บเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องสี	90

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี (Rajamangala University of Technology Thanyaburi) เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนากำลังคนด้านวิชาชีพและเทคโนโลยีของประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีทักษะปฏิบัติและความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานทั้งภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยมีการจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ครอบคลุมหลากหลายสาขาวิชา โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และกลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนตามความถนัดและตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังมุ่งมั่นในการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาอาจารย์ การจัดการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนรู้ และการสร้างสิ่งแวดล้อมทางวิชาการที่เหมาะสม รวมถึงการพัฒนาห้องปฏิบัติการและความร่วมมือกับสถานประกอบการ เพื่อผลิตบัณฑิตนักปฏิบัติที่เป็นมืออาชีพและสอดคล้องกับความต้องการของประเทศ ด้วยความมุ่งมั่นในการพัฒนาการศึกษา และการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีจึงเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างทุนมนุษย์ที่มีมูลค่าเพิ่มให้กับประเทศไทยและภูมิภาค (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2568)

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาสายศิลปกรรมในระดับปริญญาตรีทำการผลิตทรัพยากรบุคคลทางศิลปกรรมให้สามารถประกอบอาชีพและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติซึ่งการบริหารคณะศิลปกรรมศาสตร์จะประกอบด้วยสำนักคณบดีและอีก 3 ภาควิชาคือ 1) ภาควิชาทัศนศิลป์ 2) ภาควิชาศิลปะการออกแบบและเทคโนโลยี และ 3) ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนและสร้างสรรค์กิจกรรมด้านวิชาชีพ

ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ ได้มีการจัดการเรียนรู้ในด้านวิชาชีพครุฑนาฏศิลป์ดนตรี รวมถึงกิจกรรมระหว่างเรียนคือการแสดงนาฏศิลป์โขน-ละคร และการบรรเลงดนตรีไทย/สากล ซึ่งกิจกรรมแต่ละด้าน มีเอกลักษณ์เฉพาะด้าน โดยเฉพาะรูปแบบด้านการบรรเลงดนตรีไทยมีหลากหลายรูปแบบ ในปัจจุบัน การจัดรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการปฏิบัติงานการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีถือเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์เฉพาะด้านของผู้ปฏิบัติงานเป็นสำคัญ โดยการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยนั้นไม่ได้มีรูปแบบที่ตายตัว หากแต่ขึ้นอยู่กับลักษณะของงาน ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม และบริบทงานในแต่ละครั้ง ส่งผลให้การจัดการ

ดังกล่าวต้องใช้ดุลพินิจและหลักการวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วน อย่างไรก็ตาม การขาดเอกสารหรือคู่มือที่เป็นแนวทางอย่างชัดเจนทำให้การปฏิบัติงานมีความไม่ต่อเนื่องและอาจขาดมาตรฐานในบางกรณี

การจัดทำคู่มือการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการปฏิบัติงานการแสดงของภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการขาดเอกสารอ้างอิงที่เป็นระบบโดยคู่มือดังกล่าวจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานในสายนี้ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ของงานแต่ละประเภท นอกจากนี้คู่มือยังทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่บุคลากรรุ่นใหม่ ลดความคลาดเคลื่อนในการจัดการ และสร้างมาตรฐานที่ชัดเจนในการจัดรูปแบบวงดนตรีไทย ยิ่งไปกว่านั้นคู่มือเล่มนี้จะมีคุณค่าในแง่ของการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย โดยเป็นเครื่องมือที่ช่วยรวบรวมความหลากหลายของรูปแบบวงดนตรีไทยในบริบทต่าง ๆ ทั้งในเชิงพิธีกรรม ประเพณี และการแสดง เพื่อให้ความรู้ดังกล่าวยังคงอยู่และสามารถปรับใช้ได้ในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมไทยในอนาคต ด้วยเหตุนี้การจัดทำคู่มือดังกล่าวจึงไม่เพียงแต่ช่วยแก้ปัญหาด้านการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยในปัจจุบัน แต่ยังเป็นการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าให้คงอยู่ต่อไป และเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการแสดงดนตรีไทยให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและบริบทของงานได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของคู่มือ

1.2.1 เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจในการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการปฏิบัติงานการแสดงนาฏศิลป์และดนตรี

1.2.2 เพื่อจัดทำคู่มือสำหรับรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการปฏิบัติงานการแสดงนาฏศิลป์และดนตรี

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ผู้ปฏิบัติงานมีเอกสารอ้างอิงในการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการปฏิบัติงานการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีได้ถูกต้อง และสามารถปฏิบัติงานได้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

1.3.2 ผู้ปฏิบัติงานสามารถปฏิบัติงานได้รวดเร็วขึ้น ลดข้อผิดพลาดในการทำงาน

1.4 ขอบเขตของคู่มือปฏิบัติงาน

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ครอบคลุม

คู่มือการปฏิบัติงาน เรื่อง การจัดรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการบรรเลงและประกอบการแสดงภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มีขอบเขตด้านเนื้อหาครอบคลุมกระบวนการปฏิบัติงานในการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการบรรเลงและประกอบการแสดงของภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนการปฏิบัติงาน การดำเนินงานระหว่างการจัดรูปแบบวงดนตรีไทย ตลอดจนการตรวจสอบและจัดเก็บภายหลังเสร็จสิ้นการบรรเลงหรือการแสดง โดยแบ่งกระบวนการปฏิบัติงานออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อมก่อนการบรรเลงหรือการแสดง

เป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนวันปฏิบัติงานอย่างน้อย 1 วัน ประกอบด้วย การตรวจสอบรูปแบบวงดนตรีไทยให้สอดคล้องกับลักษณะของงาน การตรวจสอบรายการเครื่องดนตรีไทย อุปกรณ์ประกอบ เครื่องเสียง (กรณีที่เกี่ยวข้อง) สภาพความพร้อมของเครื่องดนตรี การวางแผนการเคลื่อนย้าย การจัดเตรียมบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน และการประสานงานกับผู้รับผิดชอบการแสดงหรือพิธี เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

ระยะที่ 2 การจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและการติดตั้ง ณ สถานที่ปฏิบัติงาน

เป็นขั้นตอนการดำเนินงานในวันปฏิบัติงาน ครอบคลุมการควบคุมการเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีไทยไปยังสถานที่จัดงาน การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีตามรูปแบบวงดนตรีไทยที่กำหนด การตรวจสอบความถูกต้องขององค์ประกอบภายในวงดนตรี การติดตั้งอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง การตรวจสอบความพร้อมก่อนการบรรเลง ตลอดจนการปรับเปลี่ยนรูปแบบวงดนตรีให้เหมาะสมกับลักษณะของพิธีกรรม การแสดง หรือพื้นที่ปฏิบัติงาน ภายใต้หลักการและแบบแผนของดนตรีไทย

ระยะที่ 3 การตรวจสอบและจัดเก็บภายหลังการบรรเลงหรือการแสดง

เป็นขั้นตอนหลังเสร็จสิ้นการบรรเลงหรือการแสดง ประกอบด้วย การตรวจสอบความเรียบร้อยของเครื่องดนตรีไทยและอุปกรณ์ การถอดและเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีกลับสู่สถานที่จัดเก็บ การตรวจสอบความเสียหาย การบำรุงรักษาเบื้องต้น การจัดเก็บเครื่องดนตรีตามหลักการอนุรักษ์เครื่องดนตรีไทย และการสรุปผลการปฏิบัติงานเพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงการดำเนินงานในครั้งต่อไป

ทั้งนี้ คู่มือฉบับนี้ครอบคลุมเฉพาะการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยที่ใช้ในการเรียนการสอน การบรรเลงประกอบการแสดงนาฏศิลป์ไทย การบรรเลงประกอบพิธีการ และการบรรเลงในกิจกรรมทางวิชาการของภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดยประกอบด้วยรูปแบบวงดนตรีไทยที่ใช้จริงในการปฏิบัติงานของภาควิชา ได้แก่ วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย วงมโหรี และรูปแบบวงดนตรีไทยอื่น ๆ ที่ใช้ตามความเหมาะสมของลักษณะงาน

1.4.2 ขอบเขตด้านกฎ ระเบียบ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุม

คู่มือฉบับนี้กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานโดยยึดหลักเกณฑ์ มาตรฐาน และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐและสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้การปฏิบัติงานมีมาตรฐานเดียวกัน ประกอบด้วย

1) หลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยตามแบบแผนสารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์ ปี 2560 ในด้านองค์ประกอบการจัดรูปแบบวงดนตรี การจัดตำแหน่งเครื่องดนตรี และลักษณะรูปแบบการบรรเลงตามประเภทของงาน

2) แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยและอุปกรณ์ประกอบการบรรเลง โดยกำหนดหลักเกณฑ์การตรวจสอบสภาพความพร้อมของเครื่องดนตรีทั้งก่อนและหลังการใช้งาน เพื่อให้เครื่องดนตรีมีความสมบูรณ์ พร้อมใช้งาน มีความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน และสามารถบำรุงรักษาได้อย่างถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์ครุภัณฑ์ทางดนตรีไทย

3) หลักการจัดเก็บและบำรุงรักษาเครื่องดนตรีไทย เพื่อยืดอายุการใช้งานของครุภัณฑ์ ลดความเสียหาย และรักษาคุณภาพของเครื่องดนตรีให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ

1.4.3 ขอบเขตระยะเวลา ครอบคลุม

คู่มือปฏิบัติงานฉบับนี้ครอบคลุมระยะเวลาการปฏิบัติงานตลอดปีการศึกษา

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 การจัดรูปแบบวงดนตรี หมายถึง กระบวนการวางแผน เตรียมการ จัดวาง และกำหนดองค์ประกอบของวงดนตรีไทยให้มีความเหมาะสมกับลักษณะของงาน โดยพิจารณาประเภทของวงดนตรี จำนวนและชนิดของเครื่องดนตรี ตำแหน่งการจัดวางเครื่องดนตรี รวมถึงการจัดเตรียมอุปกรณ์ประกอบการบรรเลงให้สอดคล้องกับรูปแบบการแสดง พิธีกรรม ประเพณี ทั้งนี้ การจัดรูปแบบวงดนตรีไทยต้องยึดหลักวิชาการดนตรีไทย แบบแผนการบรรเลงของกรมศิลปากร และแนวปฏิบัติของภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ เพื่อให้การบรรเลงเป็นไปอย่างถูกต้อง สวยงาม มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทของงาน

1.5.2 รูปแบบวงดนตรีไทย หมายถึง รูปแบบวงดนตรีไทยที่ใช้ในการแสดงของภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย วงมโหรี

1.5.3 เครื่องดนตรีไทย หมายถึง เครื่องดนตรีไทยภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เช่น ระนาดเอก ฆ้อง ซอด้วง จะเข้ เป็นต้น

1.5.4 การแสดง หมายถึง การบรรเลงดนตรีไทยของภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

1.5.5 ผู้ปฏิบัติงาน หมายถึง บุคลากรของภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบการจัดรูปแบบวงดนตรีไทย สำหรับการบรรเลงและประกอบการแสดง ซึ่งครอบคลุมการวางแผนและประสานงาน การตรวจสอบความพร้อมของเครื่องดนตรีไทยและอุปกรณ์ การควบคุมการเคลื่อนย้าย การจัดวางและติดตั้งวงดนตรี การตรวจสอบความถูกต้องของรูปแบบวงดนตรี การดูแลความเรียบร้อยระหว่างการปฏิบัติงาน ตลอดจนการตรวจสอบ บำรุงรักษา และจัดเก็บเครื่องดนตรีภายหลังเสร็จสิ้นการบรรเลงหรือการแสดง ทั้งนี้ ผู้ปฏิบัติงานอาจประกอบด้วยอาจารย์ บุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ นักดนตรี เจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวตามภารกิจของภาควิชา ฯ

บทที่ 2

บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ

2.1 ประวัติความเป็นมา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี (Rajamangala University of Technology Thanyaburi: RMUTT) เป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตกำลังคนด้านวิชาชีพ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม โดยมีพันธกิจในการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปฏิบัติ (Practice-based Education) การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อพัฒนากำลังคนที่มีสมรรถนะสูงและตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน จุดเริ่มต้นของมหาวิทยาลัยสืบเนื่องมาจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา พ.ศ. 2518 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตครูอาชีวศึกษาและบุคลากรด้านวิชาชีพในระดับอุดมศึกษา ตลอดจนจัดการศึกษาทั้งในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ระดับปริญญาตรี และระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง พร้อมทั้งดำเนินการวิจัย ส่งเสริมวิชาชีพ และให้บริการทางวิชาการแก่สังคม อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาการศึกษาด้านวิชาชีพของประเทศไทยในเวลาต่อมา เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2531 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามใหม่ว่า "สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล" เพื่อสะท้อนบทบาทของสถาบันในการผลิตบัณฑิตด้านวิชาชีพและเทคโนโลยีที่มีคุณภาพ และเป็นสถาบันการศึกษาที่มุ่งสร้างกำลังคนให้มีความรู้ควบคู่กับทักษะการปฏิบัติ (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2568)

ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งกำหนดแนวทางการปฏิรูประบบการอุดมศึกษาให้สถาบันการศึกษามีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลจึงได้ปรับโครงสร้างการบริหารและยกย่องพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จนนำไปสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. 2548 ส่งผลให้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลจำนวน 9 แห่ง โดยมีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีเป็นหนึ่งในมหาวิทยาลัยดังกล่าว และมีฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาด้านวิชาชีพและเทคโนโลยีที่มุ่งผลิตบัณฑิตนักปฏิบัติที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการวิจัย การสร้างนวัตกรรม และการบริการวิชาการแก่สังคม ตลอดจนการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2563)

ในปี พ.ศ. 2562 ประเทศไทยได้มีการปรับโครงสร้างการบริหารราชการด้านการอุดมศึกษา โดยจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) จากการบูรณาการหน่วยงานด้านการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ และการวิจัยเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อยกระดับศักยภาพของประเทศด้านการพัฒนากำลังคน งานวิจัย และนวัตกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จึงได้ปรับนโยบายและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งผลิตบัณฑิตนักปฏิบัติที่มีสมรรถนะด้านเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม สามารถบูรณาการองค์ความรู้สู่การสร้างคุณค่าให้แก่สังคม ชุมชน และภาคอุตสาหกรรม ภายใต้แนวคิดการเป็นมหาวิทยาลัยแห่งนวัตกรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืน (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2568)

ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีจัดการเรียนการสอนครอบคลุมทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก มีการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของประเทศและตลาดแรงงาน ควบคู่กับการส่งเสริมการวิจัย การบริการวิชาการ และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ภายใต้วิสัยทัศน์ในการเป็นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีชั้นนำที่สร้างนวัตกรรมและบัณฑิตนักปฏิบัติสู่สังคมโลก ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคณะและหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงคณะศิลปกรรมศาสตร์ ให้สามารถผลิตบัณฑิตด้านศิลปกรรมที่มีความเป็นเลิศทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2568)

คณะศิลปกรรมศาสตร์ เป็นคณะที่เปิดสอนหลักสูตรวิชาชีพศิลปกรรมทุกแขนง ด้านจิตรศิลป์ ศิลปะประยุกต์ โดยเน้นองค์ความรู้ด้านศิลปกรรมศาสตร์เป็นหลัก จัดการเรียนการสอน ในเชิงอนุรักษ์ พัฒนา งานศิลปะประจำชาติ นาฏศิลป์ ดนตรีและสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัย มีประวัติสืบเนื่องยาวนานตั้งแต่เริ่มตั้งเป็นวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ในปี พ.ศ.2518 โดยจัดตั้ง คณะศิลปกรรม รับผิดชอบในการผลิตบัณฑิตวิชาชีพครูด้านจิตรศิลป์ ศิลปะประยุกต์ และคณะ นาฏศิลป์และดุริยางค์ รับผิดชอบในการผลิตบัณฑิตวิชาชีพครูด้านนาฏศิลป์และดุริยางค์ และมีการเปลี่ยนแปลงตามลำดับ จนเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2549 คณะศิลปกรรมและคณะนาฏศิลป์และดุริยางค์ ได้ผนวกโครงสร้างรวมกันเพื่อบริหารจัดการและผลิตบัณฑิตด้านศิลปกรรมทุกศาสตร์ สาขา ในนามคณะศิลปกรรมศาสตร์ มีความมุ่งมั่นที่จะผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม ในการที่จะทำนุบำรุง สืบสาน สร้างสรรค์ และพัฒนางานศิลปกรรม เพื่อประโยชน์ต่อประเทศชาติ ภายใต้วิสัยทัศน์และนโยบายของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี (แผนปฏิบัติการราชการ คณะศิลปกรรมศาสตร์, 2568)

ปรัชญา (Philosophy)

ศิลปกรรมศาสตร์นำความรู้สู่การพัฒนา สร้างรากฐานความเป็นไทย

ปณิธาน (Determination)

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาศาสตร์ทางด้านศิลปกรรม ผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้มีความรู้ ความคิด ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่สร้างสรรค์ ดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม พัฒนาตนให้เข้ากับสังคมโลก และมุ่งสู่ความเป็นเลิศด้านศิลปกรรม

วิสัยทัศน์ (Vision)

คณะศิลปกรรมศาสตร์ที่มีความเป็นเลิศในการสร้างนวัตกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรมระดับชาติสู่สากล

พันธกิจ (Mission)

- 1) การจัดการศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิตนวัตกรที่มีคุณภาพและพัฒนากำลังคนทุกช่วงวัย
- 2) การวิจัยและงานสร้างสรรค์เพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรม
- 3) การบริการวิชาการด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการและสังคม
- 4) การสืบสาน สร้างสรรค์ ต่อยอดศิลปะและวัฒนธรรม

เอกลักษณ์ (Uniqueness)

คณะนักปฏิบัติ พัฒนานวัตกรรม และสร้างสรรค์นวัตกรรม

อัตลักษณ์ (Identity)

นักปฏิบัติ นักคิด นักสร้างสรรค์นวัตกรรมทางด้านศิลปกรรมศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues)

- 1) Learning to be Innovator : การเรียนรู้สู่การเป็นนวัตกร
- 2) Research for Innovation : การวิจัยเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม
- 3) Social and Culture Enhance by Innovation : การบริการวิชาการและเพิ่มคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมด้วยนวัตกรรม
- 4) Innovative Management : การบริหารจัดการด้วยนวัตกรรม

เป้าประสงค์ (Objectives) / วัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Objectives)

- 1) บัณฑิตเป็นนวัตกรและผู้ประกอบการสร้างสรรค์นวัตกรรม
- 2) งานวิจัยและนวัตกรรมส่งผลกระทบเชิงบวกต่อเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ
- 3) ภาคประกอบการ สังคม ชุมชน มีความเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจที่ดีขึ้น

4) การบริหารจัดการ มีความทันสมัย ยืดหยุ่น คล่องตัว มีประสิทธิภาพสูง ปรับตัวได้เร็ว
ต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อความยั่งยืน

ค่านิยมองค์กร (Core values)

T: Technology for use (เทคโนโลยีสำหรับการใช้งาน)

E: Establish Innovative (สร้างนวัตกรรม)

A: Artistic communication (สื่อสารอย่างสร้างสรรค์)

M: Management by fact (บริหารจัดการด้วยข้อมูลจริง)

วัฒนธรรมองค์กร (Organization Working Culture)

- 1) มีผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายแบบมืออาชีพ
- 2) เรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 3) เคารพตนเองและผู้อื่น

2.2 โครงสร้างคณะศิลปกรรมศาสตร์

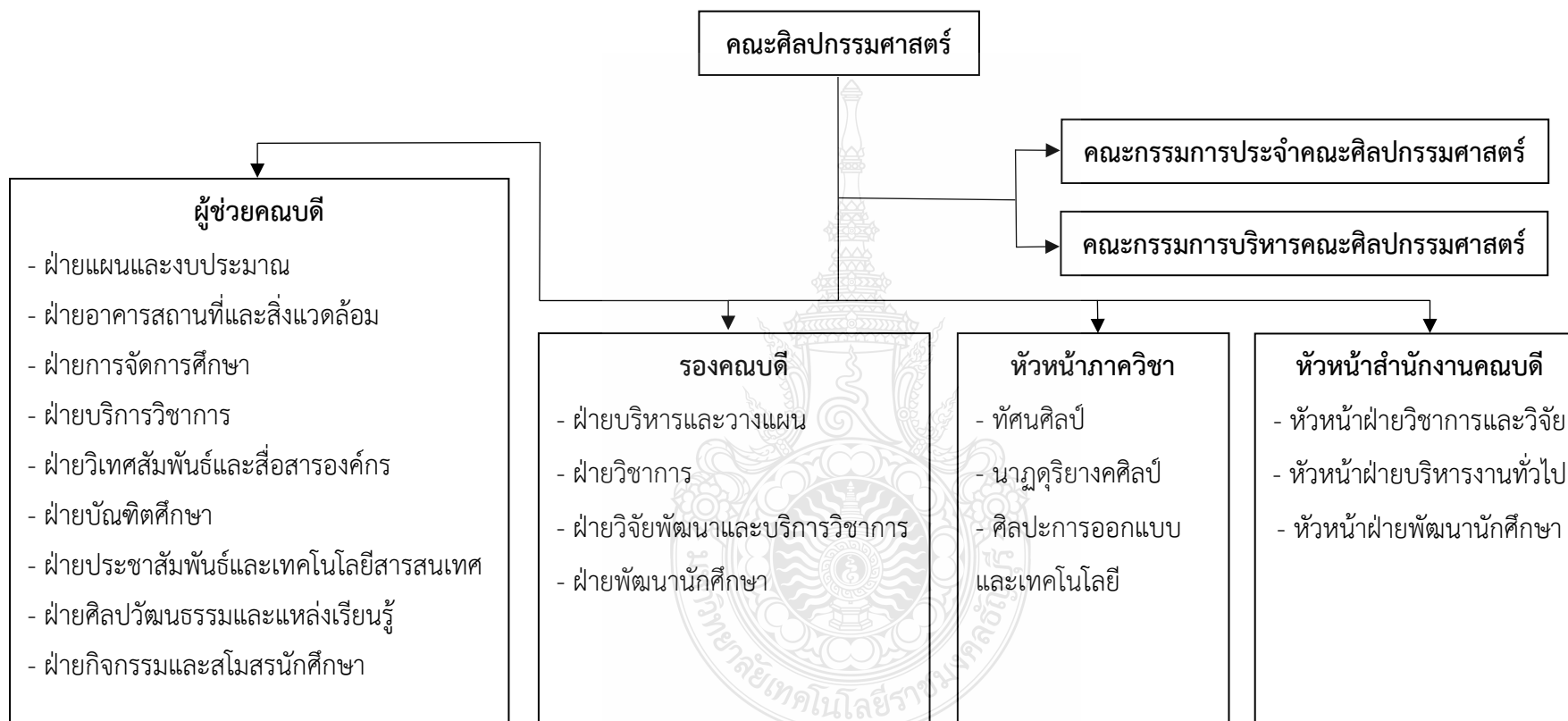
2.2.1 โครงสร้างการแบ่งส่วนราชการคณะศิลปกรรมศาสตร์

ภาพที่ 2.1 โครงสร้างการแบ่งส่วนราชการคณะศิลปกรรมศาสตร์

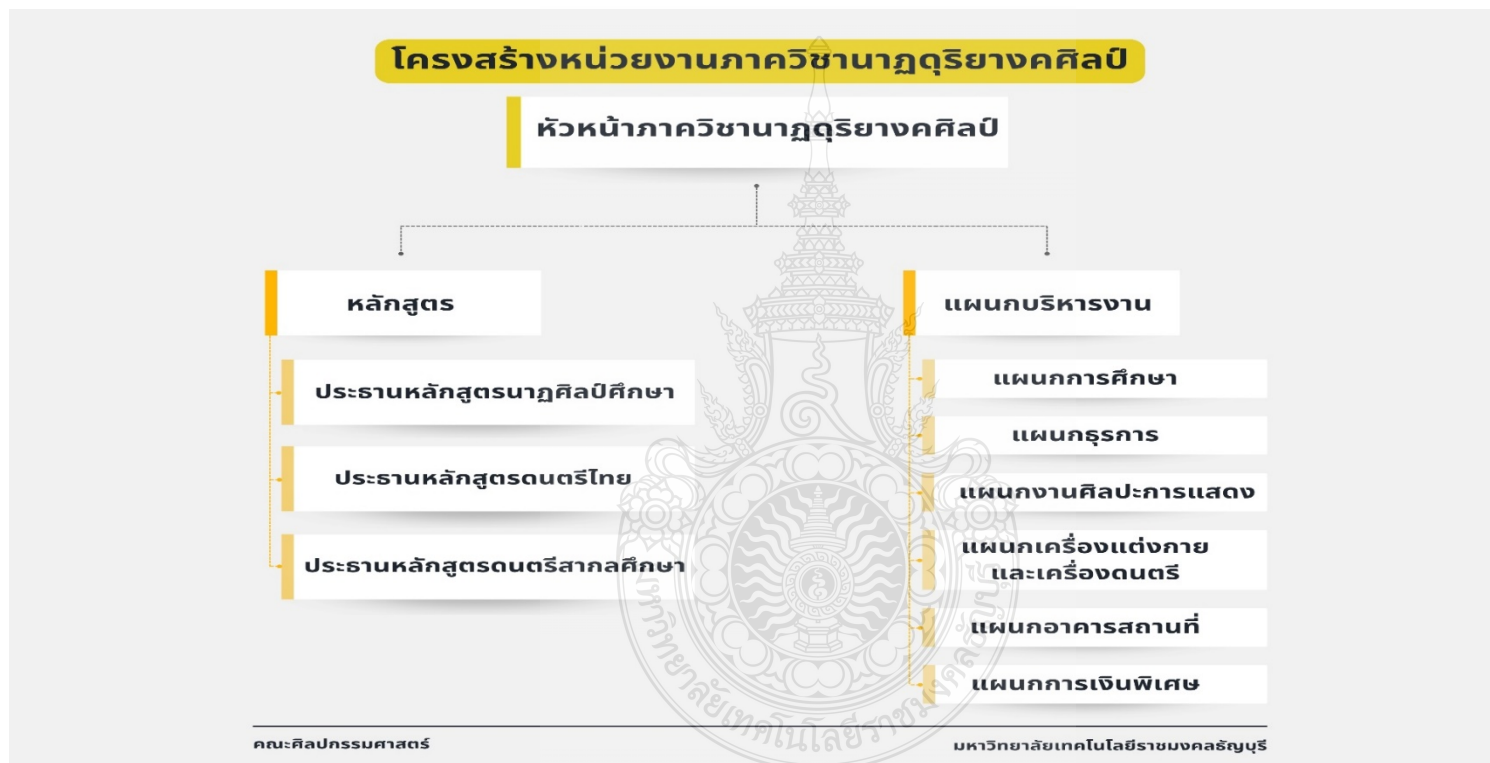
ที่มา : แผนปฏิบัติราชการ คณะศิลปกรรมศาสตร์ 2568

2.2.2 โครงสร้างการบริหารหน่วยงาน

ภาพที่ 2.2 โครงสร้างการบริหารคณะศิลปกรรมศาสตร์
ที่มา : แผนปฏิบัติราชการ คณะศิลปกรรมศาสตร์ 2568

2.2.3 โครงสร้างหน่วยงานภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ภาพที่ 2.3 โครงสร้างการบริหารภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
ที่มา : แผนปฏิบัติราชการ คณะศิลปกรรมศาสตร์ 2568

ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ รับผิดชอบการบริหารหลักสูตรโดยเน้นเทคนิคการปฏิบัติวิชาชีพ ในแต่ละสาขาวิชาเพื่อให้เกิดทักษะวิชาชีพ เน้นด้านการสอนทั้งศึกษาทั่วไปและทางวิชาชีพ ให้ความสำคัญทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเพื่อส่งเสริมความเชี่ยวชาญวิชาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพ ของบุคลากร บัณฑิต และสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ รวมทั้งประยุกต์ใช้ ศิลปวัฒนธรรมมาพัฒนาสังคมและประเทศชาติที่สนองต่อความต้องการของหน่วยงานทั้งภาครัฐบาล และเอกชน มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความชำนาญ สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ครู อาจารย์ วิทยากรฝึกอบรม ศิลปิน นักวิชาการนักศิลปวัฒนธรรม และประกอบอาชีพอิสระ ทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี ขับร้องทั้งไทยและสากลในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน อีกทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2568)

ปรัชญาและความสำคัญของหลักสูตร

มุ่งเน้นการผลิตครูนักปฏิบัติการมืออาชีพที่มีความเป็นเลิศทางด้านความรู้ ทักษะ และความชำนาญ ทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี และขับร้อง ทั้งไทยและสากล ในการอนุรักษ์ ประยุกต์ และสร้างสรรค์ ผลงานการแสดงนาฏศิลป์ ดนตรี และขับร้อง ทั้งไทยและสากล โดยบูรณาการกับหลักวิชา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเผยแพร่สู่สังคมและมีคุณธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ (คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2568)

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

- 1) เพื่อผลิตบัณฑิตครูวิชาชีพ ที่มีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพครู ด้วยความตระหนัก ในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม
- 2) เพื่อผลิตบัณฑิตครูวิชาชีพ ที่มีความรู้ จัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ประยุกต์ และสร้างสรรค์ผลงาน
- 3) เพื่อผลิตบัณฑิตครูวิชาชีพ ที่มีความรู้และทักษะทางวิชาชีพ ในการผลิตผลงานทางวิชาการ และศิลปะการแสดงในเชิงอนุรักษ์ ประยุกต์ และสร้างสรรค์ผลงาน
- 4) เพื่อผลิตบัณฑิตครูวิชาชีพ ที่มีทักษะในการอนุรักษ์ สืบทอดศิลปะการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรีและขับร้องแบบพื้นบ้าน แบบมาตรฐานและแบบสากล

รายละเอียดของหลักสูตร

ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ ได้พัฒนาหลักสูตรมาอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในวิชาชีพครู ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ เพื่อรับใช้สังคม เพื่อพัฒนากำลังคนให้มีความรู้ มีทักษะ และมีประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความชำนาญ ในการปฏิบัติการเฉพาะสาขา เช่น บุคลากรทางการศึกษา (ครู อาจารย์) นักวิชาการศึกษา นักวัฒนธรรม ศิลปิน และสามารถประกอบอาชีพอิสระ โดยภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ได้จัดการเรียน

การสอนในหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 4 ปี) จำนวน 3 สาขาวิชา ดังนี้ (คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2568)

- 1) สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา
- 2) สาขาวิชาดนตรีไทย
- 3) สาขาวิชาดนตรีสากลศึกษา

คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา

- 1) สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือเทียบเท่า สอบผ่านข้อสอบวัดคุณลักษณะความเป็นครู และผ่านเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
- 2) มีคุณสมบัติอื่น ๆ ตามประกาศของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2568)

2.3 บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่ง

หน้าที่ความรับผิดชอบของผู้จัดทำคู่มือไม่ได้มีเพียงแค่การจัดรูปแบบวงดนตรีไทยในรูปแบบต่าง ๆ เท่านั้น ยังต้องรับผิดชอบในงานส่วนอื่นอีกด้วย อาทิ เช่น การดูแลรักษา บำรุง เบิก-ยืม ตลอดจนการซ่อมแซมในกรณีสามารถทำได้เบื้องต้น ซึ่งต้องประยุกต์ใช้ความรู้ และประสบการณ์ที่ได้เคยปฏิบัติหรือพบเจอได้บ่อยครั้ง เพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไข ในส่วนของหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานการแสดงโดยการจัดรูปแบบวงดนตรีเพื่อการบรรเลงประกอบพิธีกรรม หรือรูปแบบวงดนตรีเพื่อการบรรเลงประกอบการแสดงนั้น จำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้ ด้านเครื่องดนตรีไทย สามารถแบ่งประเภทเครื่องดนตรีหรือประเภทวงดนตรีออกได้อย่างชัดเจน เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด โดยมีการกำกับ ตรวจสอบ แนะนำ ตลอดจนตัดสินใจแก้ไขปัญหาในงานที่รับผิดชอบ และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย โดยสามารถแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบได้ ดังนี้

2.3.1 หน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่งตามมาตรฐานกำหนดตำแหน่ง

- 1) ดูแลห้องปฏิบัติการดนตรีไทย
- 2) ดูแลห้องเรียนรวมทฤษฎี
- 3) จัดซ่อม บำรุง รักษา ตรวจสอบสื่อทัศนูปกรณ์ ครุภัณฑ์ห้องเรียนทฤษฎี
- 4) จัดซ่อม บำรุง รักษา ตรวจสอบสื่อทัศนูปกรณ์ ครุภัณฑ์ห้องปฏิบัติการดนตรีไทย
- 5) ดูแลและบำรุงรักษาเครื่องดนตรีไทยสำหรับการเรียนการสอน และเครื่องดนตรีสำหรับปฏิบัติงานการแสดง
- 6) ดูแลและบำรุงรักษาระบบแสงเสียง

- 7) ให้บริการเบิก-ยืมด้านเครื่องดนตรีไทย
- 8) วิเคราะห์ออกแบบระบบสื่อโสตทัศนูปกรณ์ในการเรียนการสอนดนตรีไทย
- 9) ปฏิบัติการผู้ช่วยสอนรายวิชาดุริยางคศิลป์ไทย (วิชาเอก)

2.3.2 หน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่งตามที่ได้รับมอบหมาย

- 1) ติดตั้งระบบเสียงในกิจกรรมต่าง ๆ
- 2) ให้คำปรึกษากับนักศึกษาด้านวิชาการทางด้านดนตรีไทย
- 3) ให้คำปรึกษากับนักศึกษาด้านการจัดการโครงการ กระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ
- 4) ออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ เพื่อการประชาสัมพันธ์ และการดูแลรักษาอาคารสถานที่ เครื่องมือ เครื่องจักร ตามหลักการ 5 ส.
- 5) ปฏิบัติหน้าที่เจ้าหน้าที่อาคารสถานที่
- 6) ปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายเครื่องดนตรีในแผนงานการแสดงภาควิชาดุริยางคศิลป์

จากลักษณะงานที่ปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติงานได้เลือกหน้าที่ฝ่ายเครื่องดนตรีในแผนงานการแสดงภาควิชาดุริยางคศิลป์ นำมาเขียนคู่มือการปฏิบัติงานเนื่องจากเป็นลักษณะงานที่มีการใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ในการจัดเตรียมเครื่องดนตรี ดูแลเครื่องดนตรี มีความเกี่ยวข้องกับงานฝ่ายอื่น ๆ อีกทั้งยังต้องใช้หลักการและเหตุผลของแต่ละงานเพื่อประกอบการตัดสินใจในการจัดรูปแบบเพื่อให้ประสิทธิภาพเกิดสูงสุดเพื่อให้บรรลุเป้าวัตถุประสงค์

บทที่ 3

หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติงาน

ในการปฏิบัติงานตามคู่มือการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการบรรเลงประกอบพิธีกรรม และประกอบการแสดงภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรอบรู้ในงานที่พึงปฏิบัติ ทั้งวิธีปฏิบัติงาน กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งที่เกี่ยวข้อง และพร้อมให้คำปรึกษา แนะนำตรวจสอบในหลักเกณฑ์แนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานการแสดงดังนี้

- 3.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบวงดนตรีไทย
- 3.2 หลักการจัดรูปแบบวงดนตรี
- 3.3 รูปแบบวงดนตรีไทย
- 3.4 เครื่องดนตรีไทย
- 3.5 การดูแลรักษาเครื่องดนตรีไทย

3.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบวงดนตรีไทย

นับตั้งแต่ไทยได้มาตั้งถิ่นฐานในแหลมอินโดจีน และได้ก่อตั้งอาณาจักรไทยขึ้น จึงเป็นการเริ่มต้นยุคแห่งประวัติศาสตร์ไทย ที่ปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร กล่าวคือ เมื่อไทยได้สถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้น และหลังจากที่ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้ประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้แล้ว นับแต่นั้นมาจึงปรากฏหลักฐานด้านดนตรีไทยที่เป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งในหลักศิลาจารึก หนังสือวรรณคดี และเอกสารทางประวัติศาสตร์ ในแต่ละยุค ซึ่งสามารถนำมาเป็นหลักฐานในการพิจารณาถึงความเจริญและวิวัฒนาการของดนตรีไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา จนกระทั่งเป็นแบบแผนดังปรากฏในปัจจุบัน

(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี, 2562) ได้ยกคำกล่าวของครุมนตรี ตราโมทราชบัณฑิต และศิลปินแห่งชาติสาขาดนตรีไทยที่ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นมาของปีพาทย์มอญไว้ว่า วงปีพาทย์มอญที่มีในเมืองไทยเข้าใจว่าเพ็งมีขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเพราะในสมัยกรุงสุโขทัย มอญยังไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับไทยนักและการที่มอญจะนำวงปีพาทย์หรือเครื่องบันเทิงใด ๆ เข้ามาได้นั้นก็จะต้องเป็นสมัยที่พากันเข้ามามาก ๆ เป็นครอบครัว พิจารณาตามพงศาวดารก็เห็นมีอยู่ไม่กี่คราว เช่น สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกวาดต้อนครอบครัวอันมีพระยารามพระยาเกียรติเป็นหัวหน้าควบคุมเข้ามาส่วนวงปีพาทย์ของมอญก็คงจะมีมาแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

ในงานพระราชพิธีตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีปรากฏหลักฐานว่ามีการจัดมหรสพโดยการนำ "พิณพาทย์รามัญ" มาร่วมบรรเลงกับมหรสพอื่นๆ เช่น พิณพาทย์ไทย มโหรีไทย มโหรีแขก เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า

วงปีพาทย์มอญน่าจะเข้ามาในแผ่นดินไทยพร้อม ๆ กับการอพยพครั้งใหญ่ของชาวมอญตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์มีชาวมอญอพยพมาตั้งถิ่นฐานในเมืองปทุมมากล้ากว่ามีชาวมอญสามพี่น้อง อพยพเข้ามาพร้อมทั้งนำ "ฆ้องวง" ซึ่งถอดแบ่งเป็น 3 ท่อนแล้วแบกเข้ามาด้วย เมื่อมาถึงอำเภอสามโคกจึงนำมาประกอบกลับมาเป็นฆ้องวงดังเดิมและได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องปีพาทย์มอญให้แก่บุตรหลาน สำหรับเมืองปทุม ปรากฏชื่อครูดนตรีวงปีพาทย์มอญหลายคน ได้แก่ ครูเจ็นดนตรีเสนาะ ครูสุม่ ดนตรีเจริญ นายเดิม ฆ้องเสนาะ นายจิวัด ฉิ่งเพราะ ซึ่งนามสกุลเหล่านี้เป็นนามสกุลพระราชทานจากความสามารถในการบรรเลงดนตรีทั้งสิ้น ทั้งนี้ยังมีเรื่องเล่าภายในตระกูลดนตรีเสนาะสืบต่อกันมาว่า ครูเจ็นเป็นผู้แบกส่วน "หน้าพระ" และ "หางแมงป่อง" เข้ามาในเมืองไทยแล้วมาประกอบกันโดยทำส่วนกลางของร้านฆ้องขึ้นใหม่ ปัจจุบันฆ้องมอญวงนี้ยังอยู่ที่บ้านของทายาทรุ่นโหล่นของครูเจ็น คือบ้านนายช่อม่ ดนตรีเสนาะ ใกล้กับวัดหงษ์ปทุมวาสนและการเล่นเป็นวงปีพาทย์มอญสืบทอดมาถึงรุ่นปัจจุบันคือ นายจักรพันธ์ หนูนภักดี ทำการสอนถ่ายทอดให้กับเด็กนักเรียนและผู้สนใจโดยไม่เก็บค่าเรียน ณ ศาลาการเปรียญวัดหงษ์ปทุมวาสนซึ่งเจ้าอาวาสวัดหงษ์ปทุมวาสน พระอาจารย์ณรงค์ก็เป็นทายาทของตระกูลดนตรีเสนาะด้วยเช่นกัน

(วิระ พันธุ์เสือ, 2558) กล่าวว่าการประสมวงเป็นการจัดรูปแบบองค์ประกอบทางดนตรีโดยยึดหลัก 2 ประการ คือ การประสมวงดนตรีโดยเครื่องดนตรีและการประสมวงดนตรีโดยเครื่องดนตรีและนักร้องการจัดรูปแบบต่าง ๆ นั้นอาศัยหลักการและเหตุผลในการจัดวงดนตรี โดยคำนึงถึงเสียงเป็นหลักการจัดลำดับเครื่องหน้า เครื่องหลัง ลำดับข้างซ้ายและขวา ล้วนส่งผลต่อระบบเสียงและการบรรเลง โดยคำนึงถึงความสมดุลของเสียงที่ผลิตและความถนัดของนักดนตรีเป็นสำคัญโดยการประสมวงดนตรีไทยนั้นมีด้วยกัน 3 ลักษณะ คือ วงปีพาทย์ วงเครื่องสาย และวงมโหรี โดยอาจารย์มนตรี ตราโมทได้เขียนคำบรรยายถึงกฎเกณฑ์แห่งดนตรีว่าด้วยการผสมวงว่า การประสมวงนั้นมีหลักที่สำคัญอยู่ 2 อย่างเท่านั้น คือ

1. เครื่องสำหรับทำลำนนำ
2. เครื่องสำหรับบังคับจังหวะ

เครื่องดนตรีสำหรับทำลำนนำนั้นยังมีหน้าที่แตกต่างกันออกไปอีก เช่น เป็นผู้นำ เป็นผู้ทำความโหยวน เป็นผู้หลอกล้อ เป็นผู้แทรกแซง เหล่านี้คือเครื่องส่วนที่สำคัญบังคับจังหวะเพื่อให้เครื่องที่ทำลำนนำดำเนินไปโดยพร้อมเพรียงกันนั้น ก็ยังมีหน้าที่ต่าง ๆ กันอีกเหมือนกัน คือ เดินจังหวะโดยตรงห่าง ๆ เดินจังหวะย่อยให้รู้จังหวะหนักเบา หลอกล้อในจังหวะ ควบคุมจังหวะใหญ่ ๆ เป็นประโยค ๆ วรรคตอน ตามที่กล่าวมานี้ มิได้บังคับว่าการประสมวงดนตรีหนึ่งๆ จะต้องครบทุกๆ หน้าที่ทั้งนี้แล้วแต่ลักษณะของวงชนิดนั้น ๆ จะมีความต้องการเพียงไรเป็นแต่อธิบายไว้ให้ทราบทั่วถ้าวางดนตรีชนิดใด มีเครื่องดนตรีหลายอย่างก็ต้องมีหน้าที่แตกต่างกันออกไปดังกล่าวนอกจาก

จะวางหน้าที่ต่าง ๆ แล้วการที่จะประสมวงดนตรียังจะต้องพิจารณาถึงเสียงของเครื่องดนตรีนั้น ๆ อีกว่าถ้าประสมกันเข้าแล้วจะมีความไพเราะกลมกลืนกันหรือไม่ ข้อนี้เป็นข้อสำคัญมากสำหรับการผสมวง เมื่อมีสิ่งที่มีเสียงสูงก็ต้องมีสิ่งที่มีเสียงต่ำ เมื่อมีสิ่งที่มีเสียงแหลมก็ต้องมีสิ่งที่มีเสียงนุ่มนวลประกอบเพื่อให้รับและตัดเสียงซึ่งกันและกัน

อีกประการหนึ่ง เครื่องที่มีเสียงตายตัว คือแก้ไขความถี่ห่างของการเรียงเสียงไม่ได้ เช่น ขลุ่ย ปี่ และระนาด เป็นต้น ถ้าหากจะประสมวงกันจะต้องพิจารณาอีกว่าความถี่ห่างของการเรียงเสียงเหมือนกันหรือไม่ หากการเรียงเสียงมีความถี่ห่างแตกต่างกันแล้ว ถึงเสียงจะสมควรผสมกันเพียงไร ก็จะไม่ผสมกันไม่ได้เลยเป็นอันขาด (มนตรี ตราโมท, 2538; ธรรมวิหาร, 2534)

การจำแนกเครื่องดนตรีนั้นมีหลักการที่ต่างกันออกไป โดยไทยจำแนกกลุ่มของเครื่องดนตรีตามวิธีการบรรเลงหรือการกำเนิดของเสียงเป็นหลัก จึงจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ดิด สี ตี และเป่า โดยการจำแนกบางประเภทใช้ลักษณะวัสดุที่ใช้สร้างเครื่องดนตรี เช่น เครื่องทองเหลือง เครื่องลมไม้ เครื่องสาย และเครื่องลิ่มนิ้ว เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2563)

สำหรับการจำแนกประเภทเครื่องดนตรีในระดับสากล นักดนตรีวิทยา Curt Sachs และ Erich Moritz von Hornbostel ได้เสนอระบบการจำแนกที่เรียกว่า Hornbostel-Sachs System ซึ่งได้รับการยอมรับและนำมาใช้เป็นมาตรฐานในการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์และการเปรียบเทียบเครื่องดนตรีของกลุ่มชนต่าง ๆ ทั่วโลก โดยพิจารณาจากหลักการกำเนิดเสียง โครงสร้างของเครื่องดนตรี และการสั่นสะเทือนที่ทำให้เกิดเสียง

ระบบดังกล่าวจำแนกเครื่องดนตรีออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

- 1) เครื่องกระทบ (Idiophone)
- 2) เครื่องหนังหรือกลอง (Membranophone)
- 3) เครื่องลม (Aerophone)
- 4) เครื่องสาย (Chordophone)

ซึ่งเป็นหลักการจำแนกที่ได้รับการยอมรับในวงการดนตรีวิทยาและยังคงใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาประเภทของเครื่องดนตรีในปัจจุบัน (Kartomi, 1990, อ้างถึงใน วีระ พันธุ์เสือ, 2558)

3.2 หลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทย

หลักการและวิธีการจัดแสดงดนตรีไทยในการบรรเลงดนตรีไทยมีบทบาทต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยในหลายลักษณะ ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงลักษณะการจัดแสดงดนตรีไทยที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

3.2.1 รูปแบบวงดนตรีไทยประกอบพิธีกรรม วงดนตรีไทยที่ใช้ในพิธีกรรมมีหลากหลายรูปแบบ โดยแต่ละรูปแบบถูกกำหนดขึ้นตามลักษณะของพิธีกรรมและบริบททางวัฒนธรรม วงปี่พาทย์เป็นวงดนตรีที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในพิธีกรรม เช่น งานบวช งานศพ และพิธีกรรมทางศาสนา

เนื่องจากมีความเหมาะสมทั้งในด้านขนาดและลักษณะเสียงที่สามารถสร้างบรรยากาศความศักดิ์สิทธิ์และความสง่างาม วงปีพาทย์มักประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี เช่น ระนาดและฆ้องวง รวมถึงเครื่องเป่าอย่างปี่และเครื่องประกอบจังหวะ เช่น กลองทัด (จิตรลดา, 2563)

นอกจากวงปีพาทย์แล้ว วงเครื่องสายยังถูกนำมาใช้ในพิธีกรรมบางประเภทที่ต้องการบรรยากาศที่สงบและอ่อนโยน เช่น พิธีแต่งงานหรือพิธีไหว้ครู วงเครื่องสายประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีดและเครื่องสี เช่น ซออู้ ซอด้วง จะเข้ และขลุ่ย โดยการเลือกใช้งานดนตรีจะขึ้นอยู่กับธรรมเนียมปฏิบัติและความต้องการของเจ้าภาพ ทั้งนี้ การบรรเลงดนตรีในพิธีกรรมไม่เพียงแต่ทำหน้าที่สร้างบรรยากาศเท่านั้น แต่ยังถือเป็นการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และส่งเสริมความสามัคคีในสังคม (นฤมล, 2564)

3.2.2 รูปแบบวงดนตรีไทยประกอบการแสดง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับรูปแบบของการแสดง เช่น โขน ละครใน ละครนอก หุ่นกระบอก ลิเก ละครแนวประยุกต์ เป็นต้น เพราะเพลงที่ใช้ในการแสดงแต่ละประเภทจะมีลักษณะของเพลงที่แตกต่างกัน เช่น ระบบทางนอก ทางใน การประสมวง การเลือกเพลงหน้าพาทย์เป็นต้นดังที่หนังสือเรียนวิชาดนตรีของมัธยมศึกษาปีที่ 5 ได้กล่าวไว้ว่า ละครใน เป็นละครในวังที่พัฒนามาจากละครนอก จนกลายเป็นศิลปะการแสดงชั้นสูงในราชสำนัก ศิลปะการแสดงเน้นที่ศิลปะมากกว่าเนื้อเรื่อง และเน้นที่กระบวนท่ารำที่งดงาม ดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบถูกต้องเหมาะสมกับท่ารำ คำร้องมีความไพเราะเต็มไปด้วยศิลปะชั้นสูงตามแบบฉบับดนตรีไทยดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบละครในคือ วงปีพาทย์ไม้แข็ง ซึ่งมักจะเป็นวงปีพาทย์เครื่องคู่หรือวงอื่นใดตามความเหมาะสมแก่กาลเทศะและท้องเรื่อง (สารดนตรี, 2561)

3.2.3 รูปแบบวงดนตรีไทยประกอบบรรำเบ็ดเตล็ดและการแสดงรื่นเริงเป็นการแสดงดนตรีไทยเพื่อการฟัง การจัดแสดงดนตรีไทยในลักษณะนี้มีทั้งการบรรเลงดนตรีและนำการแสดงมาประกอบเพื่อให้ผู้ฟังรื่นรมย์ใจด้วยเสียงเพลงและกิจกรรมเคลื่อนไหวเช่น การบรรเลงประกอบการแสดงชุดระบำรำฟ้อน เป็นต้น บางแห่งอาจจัดให้มีการบรรเลงดนตรีพร้อม ๆ กับการวาดภาพประกอบเพลงเพลงที่นิยมนำมาเสนอในลักษณะนี้ เช่น เพลงเขมรไทรโยค เพลงลาวดวงเดือน เพลงบุหลันลอยเลื่อน เพลงลาวเสียงเทียน เพลงคลื่นกระทบฝั่ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการแสดงดนตรีที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้ฟังทั่วไปเข้าไปนั่งฟังได้อีกด้วย ในปัจจุบันได้มีการนำดนตรีไทยไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ อย่างมากมาย เช่น การแสดงที่โรงละครแห่งชาติ หอประชุมศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย หอประชุมจังหวัด หอประชุมของสถานศึกษา การแสดงดนตรีเพื่อต้อนรับแขกผู้มาเยือน ตั้งแต่ระดับประเทศไปจนถึงระดับประชาชน เป็นต้น

3.3 รูปแบบวงดนตรีไทย

วงดนตรีไทยตามหลักทฤษฎีมีระเบียบแบบแผน มีมาตรฐานถูกต้องตามหลักการประสมวง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย วงมโหรี ดังนี้ (สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์, 2560)

3.3.1 ประเภทวงปี่พาทย์

1) วงปี่พาทย์เครื่องห้า มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด เพื่อให้การบรรเลงมีความสมดุลทั้งด้านทำนองและจังหวะ รวมทั้งเอื้อต่อการประสานงานของผู้บรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 6 เครื่อง ประกอบไปด้วย 1) ปี่ใน ทำหน้าที่เป็นเครื่องนำทำนองเพลง 2) ระนาดเอกทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักและตกแต่งทำนองเพลง 3) ซอวงใหญ่ทำหน้าที่ดำเนินทำนองเพลงและรักษาโครงสร้างของทำนองเพลงหลัก 4) ตะโพน ทำหน้าที่ควบคุมหน้าทับและจังหวะหลักของการบรรเลง 5) กลองทัด ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญและเสริมความหนักแน่นของบทเพลง และ 6) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง ดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์เครื่องห้า

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

2) วงปีพาทย์เครื่องคู่ มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนอง เสียงประสาน และจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน เกิดมิติของเสียงที่สมบูรณ์ และเอื้อต่อการประสานงานของผู้บรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 11 เครื่อง ประกอบไปด้วย 1) ปี่ใน ทำหน้าที่เป็นเครื่องนำทำนองเพลง 2) ปี่นอก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงสูง ช่วยเสริมความเด่นชัดและเพิ่มมิติของทำนองเพลง 3) ระนาดเอก ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักและตกแต่งทำนองเพลง 4) ระนาดทุ้ม ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยประสานและเสริมความสมบูรณ์ของแนวทำนอง 5) ซอวงใหญ่ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองเพลงและรักษาโครงสร้างของทำนองหลัก 6) ซอวงเล็ก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองแปรและตกแต่งทำนองให้มีความละเอียดและไพเราะยิ่งขึ้น 7) ตะโพน ทำหน้าที่ควบคุมหน้าทับและจังหวะหลักของการบรรเลง 8) กลองทัด ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญและเสริมความหนักแน่นของบทเพลง 9) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง 10) กรับ ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความชัดเจนของจังหวะในการบรรเลง และ 11) ฉาบเล็ก ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญและเพิ่มสีสันทางเสียงให้กับบทเพลง ดังภาพที่ 3.2

ภาพที่ 3.2 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปีพาทย์เครื่องคู่

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

3) วงปีพาทย์เครื่องใหญ่ มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนอง เสียงประสาน และจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน เกิดมิติของเสียงที่สมบูรณ์ มีพลัง และสามารถถ่ายทอดอารมณ์ของบทเพลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นลักษณะเด่นของวงปีพาทย์เครื่องใหญ่ที่มีความครบถ้วนของกลุ่มเครื่องดนตรีและเหมาะสำหรับการบรรเลงเพลงที่มีความซับซ้อน ตลอดจนการประกอบพิธีการและการแสดงที่ต้องการความสง่างามและความอลังการของเสียงดนตรีไทย โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 14 เครื่อง ประกอบไปด้วย 1) ปี่ใน ทำหน้าที่เป็นเครื่องนำทำนองเพลง 2) ปี่นอก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงสูง ช่วยเสริมความเด่นชัดและเพิ่มมิติของทำนองเพลง 3) ระนาดเอก ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักและตกแต่งทำนองเพลง 4) ระนาดทุ้ม ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยประสานและเสริมความสมบูรณ์ของแนวทำนอง 5) ซ้องวงใหญ่ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองเพลงและรักษาโครงสร้างของทำนองหลัก 6) ซ้องวงเล็ก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองแปรและตกแต่งทำนองให้มีความละเอียดและไพเราะยิ่งขึ้น 7) ระนาดเอกเหล็ก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองหลักและทำนองแปรด้วยน้ำเสียงกังวาน ช่วยเพิ่มความเด่นชัดของแนวทำนอง 8) ระนาดทุ้มเหล็ก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ เสริมความหนักแน่นและความสมบูรณ์ของเสียงประสาน 9) ตะโพน ทำหน้าที่ควบคุมหน้าทับและจังหวะหลักของการบรรเลง 10) กลองทัด ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญและเสริมความหนักแน่นของบทเพลง 11) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง 12) กรับ ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความชัดเจนของจังหวะในการบรรเลง 13) ฉาบเล็ก ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญและเพิ่มสีสันทางเสียงให้กับบทเพลง และ 14) โหม่ง ทำหน้าที่กำหนดจังหวะสำคัญของหน้าทับ เน้นการเปลี่ยนวรรคหรือช่วงของบทเพลง และช่วยเพิ่มความสง่างามของการบรรเลง ดังภาพที่ 3.3

ภาพที่ 3.3 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

4) วงปี่พาทย์เสภา มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนองและจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน นุ่มนวล และเอื้อต่อการขับเสภาหรือการบรรเลงเพลงที่ต้องการความประณีตในการถ่ายทอดอารมณ์ ทั้งยังช่วยให้ผู้บรรเลงสามารถประสานการบรรเลงร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของวงปี่พาทย์เสภาที่แตกต่างจากวงปี่พาทย์ประเภทอื่น โดยเน้นความละเอียดอ่อนของน้ำเสียงและความสอดคล้องกับการขับร้องเป็นสำคัญ โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 9 เครื่อง ประกอบไปด้วย 1) ปี่ใน ทำหน้าที่เป็นเครื่องนำทำนองเพลงและกำหนดแนวทำนองหลักของการบรรเลง 2) ระนาดเอก ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักและตกแต่งทำนองเพลงให้มีความวิจิตรไพเราะ 3) ระนาดทุ้ม ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยประสานและเสริมความสมบูรณ์ของแนวทำนอง 4) ซ้องวงใหญ่ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองเพลงและรักษาโครงสร้างของทำนองหลัก 5) ซ้องวงเล็ก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองแปรและตกแต่งทำนองให้มีความละเอียดและกลมกลืนกับเครื่องดำเนินทำนองอื่น 6) กลองสองหน้า ทำหน้าที่ควบคุมหน้าทับและจังหวะของการบรรเลง โดยมีลักษณะการตีที่นุ่มนวล ละเอียด และเหมาะสมกับการขับ 7) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง 8) กรับ ทำหน้าที่เสริมจังหวะ

และเพิ่มความชัดเจนของจังหวะในการบรรเลง และ 9) ฉาบเล็ก ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญและเพิ่มสีสันทางเสียงให้กับบทเพลง ดังภาพที่ 3.4

ภาพที่ 3.4 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์เสภา
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

5) วงปี่พาทย์ไม้นวม มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนอง เสียงประสาน และจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความนุ่มนวล กลมกลืน และสามารถถ่ายทอดอารมณ์ของบทเพลงได้อย่างละเอียดละไม อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของวงปี่พาทย์ไม้นวม ซึ่งนิยมใช้บรรเลงประกอบการขับร้องการแสดงนาฏศิลป์ และการบรรเลงในโอกาสที่ต้องการบรรยากาศอ่อนโยน สง่างาม และเปี่ยมด้วยความไพเราะ โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 11 เครื่อง ประกอบไปด้วย 1) ขลุ่ยเพียงออ ทำหน้าที่เป็นเครื่องนำทำนองและถ่ายทอดแนวทำนองด้วยน้ำเสียงนุ่มนวล ช่วยสร้างบรรยากาศที่อ่อนหวานและละมุนของบทเพลง 2) ระนาดเอก ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักและตกแต่งทำนองเพลงให้มีความวิจิตรไพเราะ โดยใช้ไม้นวมในการบรรเลงเพื่อให้เกิดน้ำเสียงที่นุ่มนวล 3) ระนาดทุ้ม ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยเสริมความสมบูรณ์และความกลมกลืนของแนวทำนอง 4) ซอด้วงใหญ่ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองเพลงและรักษาโครงสร้างของทำนองหลัก 5) ซอด้วงเล็ก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองแปรและตกแต่งทำนองให้มีความละเอียดและมีมิติของเสียงยิ่งขึ้น

6) ซอฮู้ ทำหน้าที่บรรเลงแนวทำนองประสานและเชื่อมโยงทำนองของเครื่องดนตรีต่าง ๆ ด้วยน้ำเสียงทุ้มนุ่ม ช่วยเพิ่มความอ่อนโยนและความไพเราะของบทเพลง 7) ตะโพน ทำหน้าที่ควบคุมหน้าทับและจังหวะหลักของการบรรเลง 8) กลองแขก (ตัวผู้) ทำหน้าที่กำหนดและเน้นรูปแบบจังหวะของหน้าทับร่วมกับกลองแขกอีกลูกหนึ่ง 9) กลองแขก (ตัวเมีย) ทำหน้าที่บรรเลงประสานจังหวะกับกลองแขกตัวผู้ เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์และความต่อเนื่องของจังหวะ 10) กลองตะโพน ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความหนักแน่นในการดำเนินหน้าทับ และ 11) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง ดังภาพที่ 3.5

ภาพที่ 3.5ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์ไม้ نرم
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

6) วงปี่พาทย์นางหงส์ มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนองและจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน ถ่ายทอดอารมณ์ความสงบ สง่างาม และความอาลัยได้อย่างลึกซึ้ง อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของวงปี่พาทย์นางหงส์ ซึ่งนิยมใช้บรรเลงประกอบงานพระราชพิธีเกี่ยวกับพระบรมศพ พระศพงานศพ และพิธีอวมงคลตามขนบธรรมเนียมไทย โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 10 เครื่อง ประกอบไปด้วย 1) ปี่ชวา ทำหน้าที่เป็นเครื่องนำทำนองเพลง ถ่ายทอดทำนองด้วยน้ำเสียงที่โศกเศร้า สง่า และเป็นเอกลักษณ์ เหมาะสำหรับการบรรเลงในงานอวมงคลและพิธีศพ 2) ระนาดเอก ทำหน้าที่

ดำเนินทำนองหลักและตกแต่งทำนองเพลงให้มีความวิจิตรไพเราะ 3) ระนาดทุ้ม ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยเสริมความสมบูรณ์และความกลมกลืนของแนวทำนอง 4) ซ้องวงใหญ่ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองเพลงและรักษาโครงสร้างของทำนองหลัก 5) ซ้องวงเล็ก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองแปรและตกแต่งทำนองให้มีความละเอียดและมีมิติของเสียงยิ่งขึ้น 6) กลองแขก (ตัวผู้) ทำหน้าที่กำหนดรูปแบบหน้าทับและเน้นจังหวะสำคัญของการบรรเลง 7) กลองแขก (ตัวเมีย) ทำหน้าที่บรรเลงประสานจังหวะกับกลองแขกตัวผู้ เพื่อให้จังหวะมีความสมบูรณ์และต่อเนื่อง และเครื่องประกอบจังหวะ ได้แก่ 8) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะหลักให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียง 9) กรับ ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความชัดเจนของจังหวะในการบรรเลง และ 10) ฉาบเล็ก ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญและเพิ่มสีสันทางเสียงให้กับบทเพลง ดังภาพที่ 3.6

ภาพที่ 3.6ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์นางหงส์
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

7) วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนอง เสียงประสาน และจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความนุ่มนวล กลมกลืน และสามารถถ่ายทอดอารมณ์ของบทเพลงได้อย่างประณีต อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ ซึ่งได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ประกอบการแสดงละครดึกดำบรรพ์ โดยมุ่งเน้นการผสมผสานน้ำเสียงของเครื่องดนตรีให้มีความละมียดละไม สอดคล้อง

กับการขับร้องและการดำเนินเรื่องบนเวที โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 14 เครื่อง ประกอบไปด้วย

- 1) ระนาดเอก ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักและตกแต่งทำนองเพลงให้มีความวิจิตรไพเราะ
- 2) ระนาดทุ้ม ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยเสริมความสมบูรณ์และความกลมกลืนของแนวทำนอง
- 3) ระนาดทุ้มเหล็ก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำด้วยน้ำเสียงกังวาน ช่วยเพิ่มความหนักแน่นและมิติของเสียงประสาน
- 4) ซอวงใหญ่ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองเพลงและรักษาโครงสร้างของทำนองหลัก
- 5) ซออู้ ทำหน้าที่บรรเลงแนวทำนองประสานและเชื่อมโยงทำนองของเครื่องดนตรีต่าง ๆ ด้วยน้ำเสียงทุ้มนุ่ม ช่วยเพิ่มความอ่อนโยนและความไพเราะของบทเพลง
- 6) ขลุ่ยเพียงออ ทำหน้าที่นำและประดับทำนองด้วยน้ำเสียงนุ่มนวล ช่วยสร้างบรรยากาศที่ละเมียดละไม
- 7) ขลุ่ยอู้ ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ เสริมความสมบูรณ์และความกลมกลืนของแนวทำนอง
- 8) วงซอชั้ย ทำหน้าที่สร้างสีสันทางเสียง เน้นจังหวะสำคัญและเสริมความสง่างามให้แก่การบรรเลง
- 9) ตะโพน ทำหน้าที่ควบคุมหน้าทับและจังหวะหลักของการบรรเลง
- 10) กลองแขก (ตัวผู้) ทำหน้าที่กำหนดรูปแบบหน้าทับและเน้นจังหวะสำคัญ
- 11) กลองแขก (ตัวเมีย) ทำหน้าที่บรรเลงประสานจังหวะกับกลองแขกตัวผู้ เพื่อให้จังหวะมีความสมบูรณ์และต่อเนื่อง
- 12) กลองตะโพน ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความหนักแน่นของหน้าทับ
- 13) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง และ
- 14) กรับพวง ทำหน้าที่กำกับและเสริมจังหวะ เพิ่มความชัดเจนของจังหวะและสีสันของเสียงในการบรรเลง ดังภาพที่ 3.7

ภาพที่ 3.7ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

8) วงปี่พาทย์มอญ มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนอง เสียงประสาน และจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน ถ่ายทอดเอกลักษณ์ของดนตรีมอญได้อย่างสมบูรณ์ และเอื้อต่อการประสานงานของผู้บรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ วงปี่พาทย์มอญจึงมีลักษณะเด่นด้านน้ำเสียงที่กังวาน ลุ่มลึก และสง่างาม นิยมใช้บรรเลงในงานพระราชพิธี งานพิธีกรรม และงานอวมงคลตามขนบธรรมเนียมไทยที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมมอญ โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 12 เครื่อง ประกอบไปด้วย 1) ปี่มอญ ทำหน้าที่เป็นเครื่องนำทำนองเพลง ถ่ายทอดทำนองด้วยน้ำเสียงกังวาน อ่อนหวาน และเป็นเอกลักษณ์ของดนตรีมอญ 2) ระนาดเอก ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักและตกแต่งทำนองเพลงให้มีความวิจิตรไพเราะ 3) ระนาดทุ้ม ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยเสริมความสมดุลและความกลมกลืนของแนวทำนอง เครื่องที่ 4) และ 5) ฆ้องมอญวงใหญ่ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักและรักษาโครงสร้างของบทเพลง 6) ฆ้องมอญวงเล็ก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองแปรและตกแต่งทำนองให้มีความละเอียดและมีมิติของเสียงยิ่งขึ้น 7) ตะโพนมอญ ทำหน้าที่ควบคุมหน้าทับและกำหนดจังหวะหลักของการบรรเลงตามแบบแผนดนตรีมอญ 8) เปิงมางคอก ทำหน้าที่บรรเลงจังหวะประกอบและสร้างลวดลายจังหวะที่หลากหลาย ช่วยเพิ่มสีสันและความเร้าใจให้กับบทเพลง 9) กระจำโหม่ง ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญและกำกับการเปลี่ยนวรรคหรือช่วงของบทเพลง 10) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง 11) ฉาบใหญ่ ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญและเสริมความหนักแน่นของบทเพลง และ 12) กรับ ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความชัดเจนของจังหวะในการบรรเลง ดังภาพที่ 3.8

ภาพที่ 3.8 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์มอญ
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

3.3.2 ประเภทวงเครื่องสาย

1) วงเครื่องสายเครื่องเดียว มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนอง เสียงประสาน และจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน ถ่ายทอดความไพเราะและความละเอียดอ่อนของบทเพลงได้อย่างสมบูรณ์ อีกทั้งยังเอื้อต่อการประสานงานของผู้บรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของวงเครื่องสายไทยที่มีลักษณะเสียงนุ่มนวล ละเมียดละไม และเหมาะสำหรับการบรรเลงประกอบการขับร้อง ตลอดจนการแสดงนาฏศิลป์และการบรรเลงในโอกาสต่าง ๆ โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 8 เครื่อง ประกอบไปด้วย 1) ซอด้วง ทำหน้าที่บรรเลงทำนองหลักและตกแต่งทำนองด้วยน้ำเสียงสูงที่สดใสและคล่องแคล่ว 2) ซออู้ ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยประสานและเสริมความนุ่มนวลให้กับแนวทำนอง 3) จะเข้ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองและบรรเลงเก็บรายละเอียดของทำนอง ช่วยเชื่อมโยงและเสริมความสมบูรณ์ของการประสานเสียง 4) ขลุ่ยเพียงออ ทำหน้าที่บรรเลงและนำทำนองด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน ช่วยเพิ่มสีสันและความไพเราะให้กับบทเพลง 5) โทนรำมะนา ทำหน้าที่กำกับหน้าทับและจังหวะของการบรรเลง สร้างความต่อเนื่อง

และความสมดุลของจังหวะ 6) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะหลักให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง 7) กรับ ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความชัดเจนของจังหวะในการบรรเลง และ 8) โหม่ง ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญ กำหนดช่วงจบหรือเปลี่ยนวรรคของบทเพลง และช่วยเพิ่มความสง่างามของการบรรเลง ดังภาพที่ 3.9

ภาพที่ 3.9ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงเครื่องสายเครื่องเดี่ยว

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

2) วงเครื่องสายไทยเครื่องคู่ มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนอง เสียงประสาน และจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน มีมิติของเสียงที่สมบูรณ์ และสามารถถ่ายทอดอารมณ์ของบทเพลงได้อย่างไพเราะ อีกทั้งยังเอื้อต่อการประสานงานของผู้บรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของวงเครื่องสายไทยเครื่องคู่ที่เพิ่มจำนวนเครื่องดำเนินทำนอง ทำให้เกิดความหนาแน่นของเสียงและความสมบูรณ์ของการบรรเลงมากกว่าวงเครื่องสายไทยเครื่องเดี่ยว

โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 12 เครื่อง ประกอบไปด้วย เครื่องที่ 1)และ2) ซอด้วง จำนวน 2 คัน ทำหน้าที่บรรเลงทำนองหลักและตกแต่งทำนองด้วยน้ำเสียงสูงที่สุดใช่วยเพิ่มความเด่นชัดและความคล่องตัวของแนวทำนอง เครื่องที่ 3)และ4) ซออู้ จำนวน 2 คัน ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยเสริมความสมดุลและความกลมกลืนของแนวทำนอง เครื่องที่ 5)และ6) จะเข้ จำนวน 2 ตัว ทำหน้าที่ดำเนินทำนองและบรรเลงเก็บรายละเอียดของทำนอง ช่วยเชื่อมโยงและเสริมความสมบูรณ์ของการประสานเสียง 7) ขลุ่ยเพียงออ ทำหน้าที่บรรเลงและนำทำนองด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน ช่วยเพิ่มความไพเราะและความนุ่มนวลของบทเพลง 8) ขลุ่ยหลีบ ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงสูง ช่วยเสริมสีสันและเพิ่มมิติของแนวทำนอง 9) โทนร่ำมะนา ทำหน้าที่ควบคุมหน้าทับและกำกับจังหวะของการบรรเลงให้มีความต่อเนื่องและสอดคล้องกับแนวทำนอง 10) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะหลักให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง 11) กรับ ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความชัดเจนของจังหวะในการบรรเลง และ 12) โหม่ง ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญ กำหนดการเปลี่ยนวรรคหรือช่วงของบทเพลง และช่วยเพิ่มความสง่างามของการบรรเลง ดังภาพที่ 3.10

ภาพที่ 3.10 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงเครื่องสายเครื่องคู่

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

3) วงเครื่องสายผสมซิม มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนอง เสียงประสาน และจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน เกิดมิติของเสียงที่สมบูรณ์ และสามารถถ่ายทอดอารมณ์ของบทเพลงได้อย่างอ่อนหวานและไพเราะ อีกทั้งยังเอื้อต่อการประสานงานของผู้บรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการเพิ่มซิมเข้ามาในวงเครื่องสายช่วยเสริมความกังวานของเสียง เพิ่มความหลากหลายของสีสันทงดนตรี และทำให้การบรรเลงมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซิม โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 14 เครื่อง ประกอบไปด้วย เครื่องที่ 1) และ 2) ซอด้วง จำนวน 2 คัน ทำหน้าที่บรรเลงทำนองหลัก และตกแต่งทำนองด้วยน้ำเสียงสูงที่สุดใส ช่วยเพิ่มความเด่นชัดและความคล่องตัวของแนวทำนอง เครื่องที่ 3) และ 4) ซออู้ จำนวน 2 คัน ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยเสริมความสมดุลและความกลมกลืนของแนวทำนอง เครื่องที่ 5) และ 6) จะเข้ จำนวน 2 ตัว ทำหน้าที่ดำเนินทำนอง และบรรเลงเก็บรายละเอียดของทำนอง ช่วยเชื่อมโยงและเสริมความสมบูรณ์ของการประสานเสียง เครื่องที่ 7) และ 8) ซิม จำนวน 2 ตัว ทำหน้าที่บรรเลงทำนองประสาน ตกแต่งทำนอง และเพิ่มสีสันทงเสียงด้วยลักษณะเสียงที่กังวานและใส ช่วยให้บทเพลงมีความไพเราะและมีมิติของเสียงมากยิ่งขึ้น 9) ขลุ่ยเพียงออ ทำหน้าที่บรรเลงและนำทำนองด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน ช่วยเพิ่มความนุ่มนวลและความไพเราะของบทเพลง 10) ขลุ่ยหลีบ ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงสูง ช่วยเสริมสีสันทงและเพิ่มมิติของแนวทำนอง 11) โทนรำมะนา ทำหน้าที่ควบคุมหน้าทับและกำกับจังหวะของการบรรเลง ให้มีความต่อเนื่องและสอดคล้องกับแนวทำนอง 12) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะหลักให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง 13) กรับ ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความชัดเจนของจังหวะในการบรรเลง และ 14) โหม่ง ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญ กำหนดการเปลี่ยนวรรคหรือช่วงของบทเพลง และช่วยเพิ่มความสง่างามของการบรรเลง ดังภาพที่ 3.11

ภาพที่ 3.11 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงเครื่องสายผสมฆ้อง

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

4) วงเครื่องสายปี่ชวา มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนอง เสียงประสาน และจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน ถ่ายทอดอารมณ์ของบทเพลงได้อย่างลึกซึ้ง และเอื้อต่อการประสานงานของผู้บรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นเอกลักษณ์ของวงเครื่องสายปี่ชวา ที่ผสมผสานความอ่อนหวานของวงเครื่องสายไทยเข้ากับน้ำเสียงอันสง่างามของปี่ชวา จึงนิยมใช้บรรเลงในงานพระราชพิธี งานพิธีการ และงานอวมงคลตามขนบธรรมเนียมไทย โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 9 เครื่อง ประกอบไปด้วย 1) ซอด้วง ทำหน้าที่บรรเลงทำนองหลักและตกแต่งทำนองด้วยน้ำเสียงสูงที่สดใสและคล่องแคล่ว 2) ซออู้ ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยประสานและเสริมความนุ่มนวลให้กับแนวทำนอง 3) จะเข้ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองและบรรเลงเก็บรายละเอียดของทำนอง ช่วยเชื่อมโยงและเสริมความสมบูรณ์ของการประสานเสียง 4) ปี่ชวา ทำหน้าที่เป็นเครื่องนำทำนอง ถ่ายทอดทำนองด้วยน้ำเสียงกังวาน โศกเศร้า และสง่างาม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของวงเครื่องสายปี่ชวา 5) ขลุ่ยหลีบ ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงสูง ช่วยเสริมสีสันและเพิ่มมิติของแนวทำนอง 6) กลองแขก (ตัวผู้) ทำหน้าที่กำหนดรูปแบบหน้าทับและเน้นจังหวะสำคัญของการบรรเลง 7) กลองแขก (ตัวเมีย) ทำหน้าที่บรรเลงประสานจังหวะกับกลองแขกตัวผู้

เพื่อให้จังหวะมีความสมบูรณ์และต่อเนื่อง 8) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะหลักให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง และ 9) กรับ ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความชัดเจนของจังหวะในการบรรเลง ดังภาพที่ 3.12

ภาพที่ 3.12 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงเครื่องสายปี่ชวา
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

3.3.3 ประเภทวงมโหรี

1) วงมโหรีเครื่องสี่ มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนองและจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน ถ่ายทอดความอ่อนหวานและความประณีตของบทเพลงได้อย่างสมบูรณ์ อีกทั้งยังเอื้อต่อการประสานงานของผู้บรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ วงมโหรีเครื่องสี่นับเป็นรูปแบบดั้งเดิมของวงมโหรีที่มีขนาดเล็ก ใช้เครื่องดนตรีจำนวนน้อย แต่สามารถถ่ายทอดเอกลักษณ์ของดนตรีไทยด้านความละเอียดอ่อนและความไพเราะได้อย่างชัดเจน โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 4 เครื่อง ประกอบไปด้วย 1) ซอสามสาย ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักและตกแต่งทำนองด้วยน้ำเสียงนุ่มนวล อ่อนหวาน และละเอียดประณีต อันเป็นเอกลักษณ์ของวงมโหรี 2) กระจำปี ทำหน้าที่บรรเลงทำนองประสานและตกแต่งทำนอง ช่วยเสริมความไพเราะและความสมบูรณ์ของบทเพลง 3) โทน ทำหน้าที่ควบคุม

หน้าทับและกำกับจังหวะของการบรรเลงให้มีความสม่ำเสมอ และ 4) กรับ ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความชัดเจนของจังหวะในการบรรเลง ดังภาพที่ 3.13

ภาพที่ 3.13 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงมโหรีเครื่องสี่
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

2) วงมโหรีเครื่องหก มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนอง เสียงประสาน และจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน ถ่ายทอดความอ่อนหวาน ความละเมียดละไม และความไพเราะของบทเพลงได้อย่างสมบูรณ์ อีกทั้งยังเอื้อต่อการประสานงานของผู้บรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ วงมโหรีเครื่องหกเป็นพัฒนาการของวงมโหรีเครื่องสี่ที่เพิ่มขลุ่ยและรำมะนาเข้ามา ทำให้การบรรเลงมีสีสันทางเสียงและความสมบูรณ์ของจังหวะมากยิ่งขึ้น โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 6 เครื่อง ประกอบไปด้วย 1) ซอสามสาย ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักและตกแต่งทำนองด้วยน้ำเสียงนุ่มนวล อ่อนหวาน และละเอียดประณีต อันเป็นเอกลักษณ์ของวงมโหรี 2) กระจับปี ทำหน้าที่บรรเลงทำนองประสานและตกแต่งทำนอง ช่วยเสริมความไพเราะและความสมบูรณ์ของบทเพลง 3) ขลุ่ย ทำหน้าที่บรรเลงและนำทำนองด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน ช่วยเพิ่มสีสันและมิติของแนวทำนองให้มีความกลมกลืนยิ่งขึ้น 4) โทน ทำหน้าที่ควบคุมหน้าทับและกำกับจังหวะของการบรรเลงให้มีความสม่ำเสมอ 5) รำมะนา ทำหน้าที่เสริมจังหวะและบรรเลงประสานกับโทน เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์และความหลากหลาย

ของหน้าทับ และ 6) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะหลักให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง ดังภาพที่ 3.14

ภาพที่ 3.14 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงมโหรีเครื่องหก

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

3) วงมโหรีวงเล็ก มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนอง เสียงประสาน และจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน ถ่ายทอดความอ่อนหวาน ความละเอียดอ่อน และความไพเราะของบทเพลงได้อย่างสมบูรณ์ อีกทั้งยังเอื้อต่อการประสานงานของผู้บรรเลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ วงมโหรีวงเล็กจึงเป็นรูปแบบวงมโหรีที่ผสมผสานเครื่องสาย เครื่องเป่า และเครื่องตีเข้าด้วยกันอย่างลงตัว ทำให้มีความหลากหลายของสีสันทางเสียง เหมาะสำหรับการบรรเลงเพลงไทยและประกอบการขับร้องหรือการแสดงนาฏศิลป์ที่ต้องการความประณีตและความงดงามของดนตรีไทย โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 15 เครื่อง ประกอบไปด้วย 1) ระนาดเอก ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักและตกแต่งทำนองเพลงให้มีความวิจิตรไพเราะ 2) ระนาดทุ้ม ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยเสริมความสมบูรณ์และความกลมกลืนของแนวทำนอง 3) ซอด้วงใหญ่ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองเพลงและรักษาโครงสร้างของทำนองหลัก 4) ซอด้วงเล็ก ทำหน้าที่บรรเลงและนำทำนองด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน ช่วยเพิ่มความนุ่มนวลและสีสันของบทเพลง 5) ซอด้วงเล็ก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงสูง ช่วยเสริมความโดดเด่นและเพิ่มมิติของแนวทำนอง 6) ซอด้วง ทำหน้าที่

บรรเลงทำนองหลักและตกแต่งทำนองด้วยน้ำเสียงสูงที่สุดใส 7) ซออู้ ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยประสานและเสริมความนุ่มนวลของแนวทำนอง 8) ซอสามสาย ทำหน้าที่บรรเลงทำนองประสานและตกแต่งทำนองด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน ละเอียดประณีต 9) จะเข้ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองและเก็บรายละเอียดของทำนอง ช่วยเสริมความสมบูรณ์ของการประสานเสียง 10) กลองแขก (ตัวผู้) ทำหน้าที่กำหนดรูปแบบหน้าทับและเน้นจังหวะสำคัญของการบรรเลง 11) กลองแขก (ตัวเมีย) ทำหน้าที่บรรเลงประสานจังหวะกับกลองแขกตัวผู้ เพื่อให้จังหวะมีความสมบูรณ์และต่อเนื่อง 12) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะหลักให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง 13) กรับ ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความชัดเจนของจังหวะในการบรรเลง 14) โหม่ง ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญ กำหนดการเปลี่ยนวรรคหรือช่วงของบทเพลง และ 15) ฉาบเล็ก ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญ และเพิ่มสีสันทางเสียงให้กับบทเพลง ดังภาพที่ 3.15

ภาพที่ 3.15 ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงมโหรีวงเล็ก
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

4) วงมโหรีเครื่องใหญ่ มีการจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรียึดหลักบทบาทและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด โดยคำนึงถึงความสมดุลของแนวทำนอง เสียงประสาน และจังหวะ เพื่อให้การบรรเลงมีความกลมกลืน เกิดมิติของเสียงที่สมบูรณ์ สามารถถ่ายทอดความอ่อนหวาน ความละเอียดอ่อน และความงดงามของบทเพลงไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเอื้อต่อการประสานงานของผู้บรรเลงได้อย่างเป็นระบบ วงมโหรีเครื่องใหญ่จึงเป็นรูปแบบวงมโหรีที่มีความสมบูรณ์ที่สุด ทั้งในด้านจำนวนเครื่องดนตรี ความหลากหลายของสีสันทงเสียง และศักยภาพในการบรรเลงเพลงไทยที่มีความซับซ้อน ตลอดจนการประกอบการขับร้อง และการแสดงนาฏศิลป์ที่ต้องการความวิจิตรและสง่างาม โดยมีเครื่องดนตรีจำนวน 21 เครื่องประกอบไปด้วย 1) ระนาดเอก ทำหน้าที่ดำเนินทำนองหลักและตกแต่งทำนองเพลงให้มีความวิจิตรไพเราะ 2) ระนาดทุ้ม ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยเสริมความสมบูรณ์และความกลมกลืนของแนวทำนอง 3) ซ้องวงใหญ่ ทำหน้าที่ดำเนินทำนองเพลงและรักษาโครงสร้างของทำนองหลัก 4) ซ้องวงเล็ก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองแปรและตกแต่งทำนองให้มีความละเอียด และมีมิติของเสียงยิ่งขึ้น 5) ระนาดเอกเหล็ก ทำหน้าที่เสริมทำนองหลักด้วยน้ำเสียงกังวาน ช่วยเพิ่มความชัดเจนและสีสันทงของบทเพลง 6) ระนาดทุ้มเหล็ก ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ เสริมความหนักแน่นและความสมบูรณ์ของเสียงประสาน 7) ขลุ่ยเพียงออ ทำหน้าที่บรรเลงและนำทำนองด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน ช่วยเพิ่มความนุ่มนวลและความไพเราะของเพลง 8) ขลุ่ยหลีบ ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงสูง ช่วยเพิ่มสีสันทงและมิติของแนวทำนอง เครื่องที่ 9)และ10) ซอด้วง จำนวน 2 คัน ทำหน้าที่บรรเลงทำนองหลักและตกแต่งทำนองด้วยน้ำเสียงสูงที่สดใส เครื่องที่ 11)และ12) ซออู้ จำนวน 2 คัน ทำหน้าที่บรรเลงทำนองในระดับเสียงต่ำ ช่วยประสานและเสริมความกลมกลืนของแนวทำนอง เครื่องที่ 13)และ14) จะเข้ จำนวน 2 ตัว ทำหน้าที่ดำเนินทำนองและเชื่อมโยงแนวทำนองของเครื่องดนตรีต่าง ๆ พร้อมทั้งเก็บรายละเอียดของทำนองให้มีความสมบูรณ์ เครื่องที่ 15)และ16) ซอสามสาย จำนวน 2 คัน ทำหน้าที่บรรเลงทำนองประสานและตกแต่งทำนองด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน ละเอียดประณีต ช่วยเพิ่มความงดงามและความละเอียดละไมของบทเพลง 17) กลองแขก (ตัวผู้) ทำหน้าที่กำหนดรูปแบบหน้าทับและเน้นจังหวะสำคัญของการบรรเลง 18) กลองแขก (ตัวเมีย) ทำหน้าที่บรรเลงประสานจังหวะหน้าทับกับกลองแขกตัวผู้ เพื่อให้จังหวะมีความสมบูรณ์และต่อเนื่อง 19) ฉิ่ง ทำหน้าที่กำกับจังหวะหลักให้ผู้บรรเลงรักษาความพร้อมเพรียงตลอดการแสดง 20) กรับ ทำหน้าที่เสริมจังหวะและเพิ่มความชัดเจนของจังหวะในการบรรเลง และ 21) โหม่ง ทำหน้าที่เน้นจังหวะสำคัญ กำหนดการเปลี่ยนวรรคหรือช่วงของบทเพลง และช่วยเพิ่มความสง่างามของการบรรเลง ดังภาพที่ 3.16

ภาพที่ 3.16ผังการจัดวางเครื่องดนตรีวงมโหรีเครื่องใหญ่

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

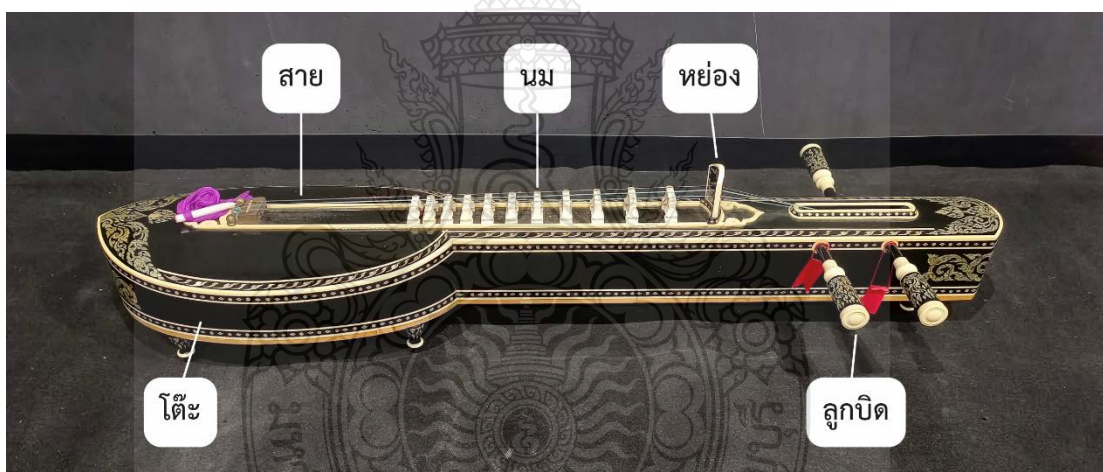
หมายเหตุ การจัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรีไทยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสถานที่และพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดหลักการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยและความสะดวกในการบรรเลงเป็นสำคัญ

3.4 เครื่องดนตรีไทย

3.4.1 เครื่องดนตรีประเภทดีด

เครื่องดนตรีประเภทดีดเป็นเครื่องดนตรีที่อาศัยการสั่นสะเทือนของสายเพื่อให้เกิดเสียง โดยผู้บรรเลงจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์เสริมควบคู่กับเครื่องดนตรี ซึ่งเรียกว่า ไม้ดีด เพื่อใช้ดีดสายให้เกิดการสั่นสะเทือนและสร้างเสียงดนตรีที่มีความไพเราะและชัดเจน ตัวอย่างเครื่องดนตรีประเภทดีด ได้แก่ จะเข้ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีไทยที่มีบทบาทสำคัญในการบรรเลงดนตรีไทย ทั้งนี้ จะเข้ที่มีคุณภาพและอยู่ในสภาพสมบูรณ์ควรมีองค์ประกอบครบถ้วนและพร้อมใช้งาน ได้แก่ ขาตั้งอยู่ในสภาพแข็งแรงและครบทุกส่วน หย่องไม่หลุดหรือเคลื่อนจากตำแหน่งเดิม นมจะเข้อยู่ในตำแหน่งที่ถูกต้องเพื่อให้ระดับเสียงไม่เพี้ยน และลูกบิดสามารถปรับตั้งสายได้อย่างมั่นคงแข็งแรง และไม่คลายตัวง่าย ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญต่อคุณภาพของเสียง ความถูกต้องของระดับเสียง และประสิทธิภาพในการบรรเลงเครื่องดนตรี

ภาพที่ 3.17 ลักษณะจะเข้

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

3.4.2 เครื่องดนตรีประเภทสี

เครื่องดนตรีประเภทสีเป็นเครื่องดนตรีที่ทำให้เกิดเสียงจากการเสียดสีระหว่างสายของเครื่องดนตรีกับคันชัก โดยคันชักประกอบด้วยสายเอ็นชนิดพิเศษหรือเส้นหางม้าที่ซึ่งติดกับตัวคันชัก ผู้บรรเลงจะใช้วิธีชักคันชักเข้าและชักออกอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สายเกิดการสั่นสะเทือนและสร้างเสียงดนตรีที่มีความกังวานและไพเราะ ตัวอย่างเครื่องดนตรีประเภทสี ได้แก่ ซออู้ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีไทยที่มีบทบาทสำคัญในการบรรเลงทั้งแบบเดี่ยวและบรรเลงร่วมวง ทั้งนี้ ซออู้ที่มีคุณภาพและอยู่ในสภาพสมบูรณ์ควรมีองค์ประกอบที่พร้อมใช้งาน โดยลูกบิดต้องสามารถปรับตั้งสายได้อย่างมั่นคงแข็งแรง ไม่คลายตัวง่าย และสายซอต้องอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ไม่ขาดหรือชำรุด เพื่อให้สามารถรักษา

ระดับเสียงได้อย่างถูกต้องและส่งผลให้การบรรเลงมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งคงคุณภาพของเสียงดนตรีได้อย่างเหมาะสม

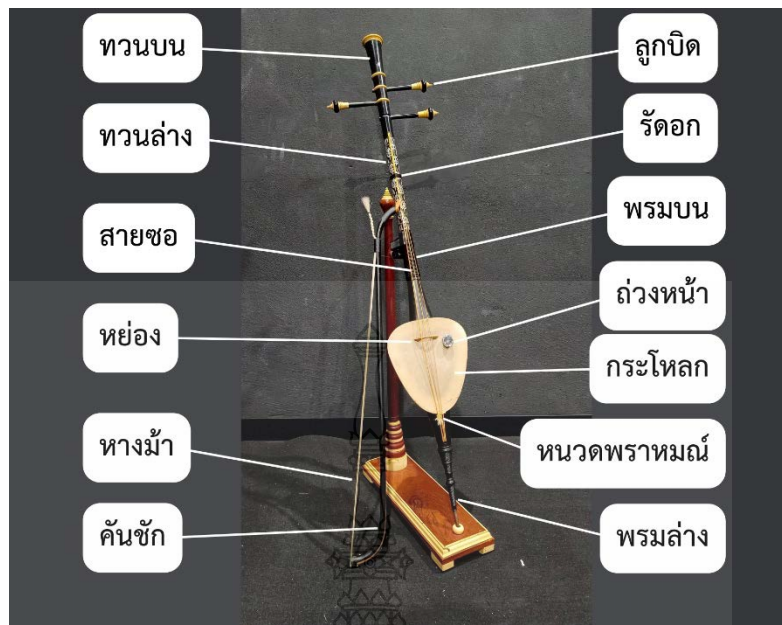
ภาพที่ 3.18 ลักษณะซออู้

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

ภาพที่ 3.19 ลักษณะซอด้วง

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

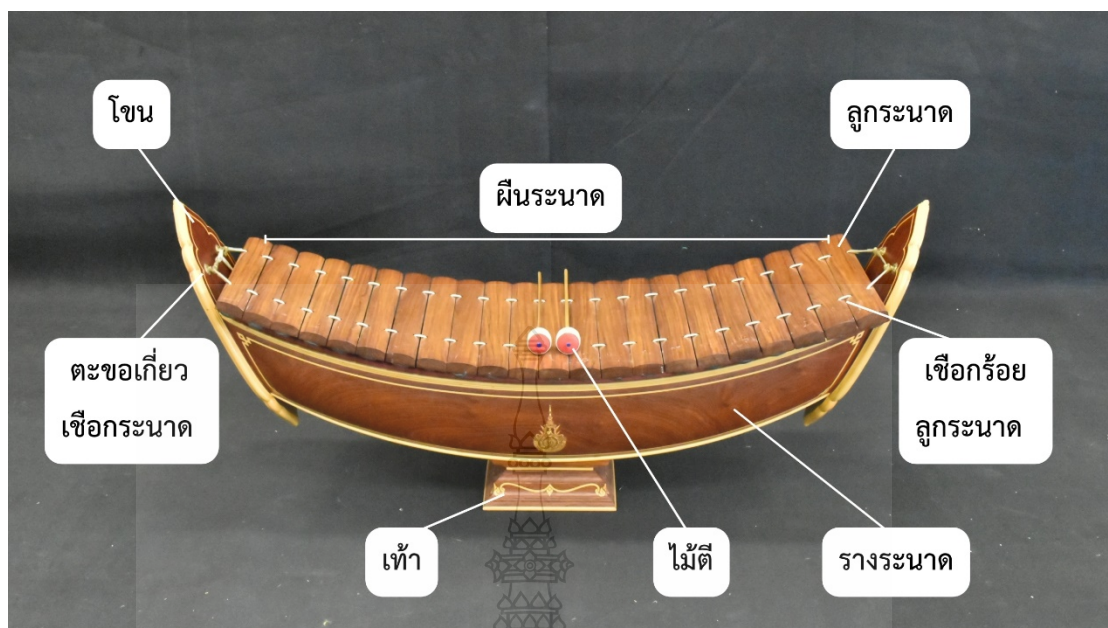
ภาพที่ 3.20 ลักษณะซอสามสาย

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

3.4.3 เครื่องดนตรีประเภทตี

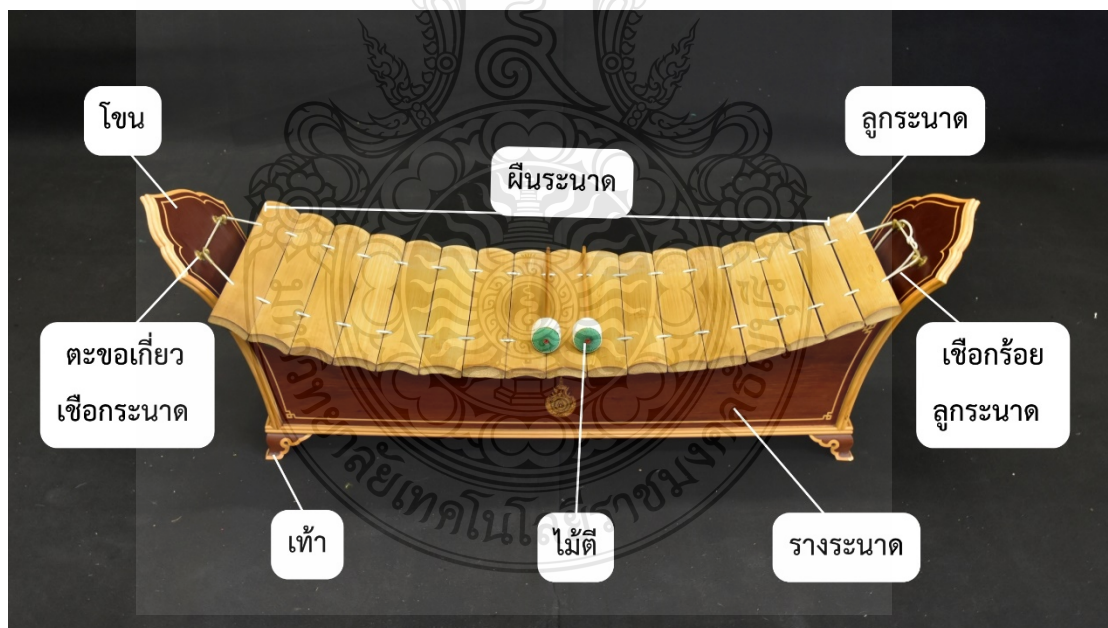
เครื่องดนตรีประเภทตีเป็นเครื่องดนตรีที่ทำให้เกิดเสียงจากการใช้วัสดุหรืออุปกรณ์ตีให้เกิดการสั่นสะเทือน โดยสามารถแบ่งลักษณะการบรรเลงออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) การตีด้วยไม้พิน้ำ เป็นการใช้ไม้ตีที่พิน้ำด้วยฝ่าหรือวัสดุที่เหมาะสมตีกระทบลงบนพื้นระนาดหรือลูกฆ้อง เพื่อให้เกิดการสั่นสะเทือนและสร้างเสียงดนตรีที่มีความกังวานและไพเราะ ทั้งนี้ ไม้ตีของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดจะมีลักษณะ รูปทรง และวัสดุที่แตกต่างกันตามคุณสมบัติของเครื่องดนตรีและลักษณะเสียงที่ต้องการ ส่วนพื้นระนาดหรือลูกฆ้องจะมีการติดตะกั่วผสมขี้ผึ้งไว้บริเวณด้านล่างเพื่อถ่วงน้ำหนักและปรับแต่งระดับเสียงให้มีความถูกต้อง สม่ำเสมอ และมีคุณภาพเสียงที่ดี ตัวอย่างเครื่องดนตรีในลักษณะนี้ ได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม และฆ้องวง

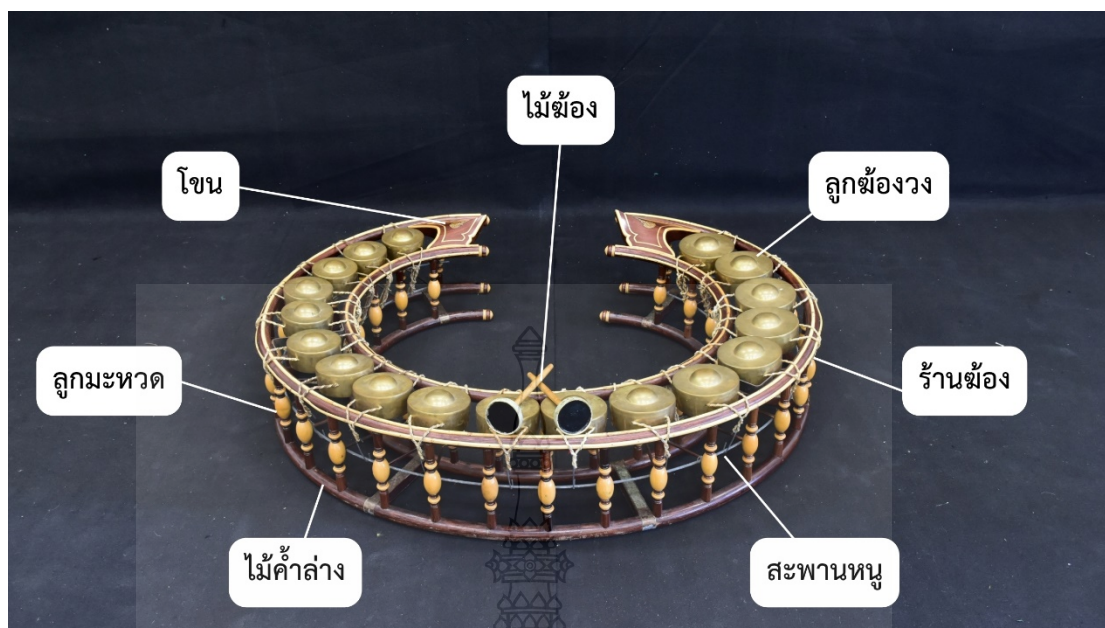
ภาพที่ 3.21 ลักษณะระนาดเอก

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

ภาพที่ 3.22 ลักษณะระนาดทุ้ม

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

ภาพที่ 3.23 ลักษณะฆ้องวง

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

2) การตีเครื่องดนตรีที่ซึงหน้ากลอง เป็นการทำให้เกิดเสียงจากการตีลงบนหน้ากลองที่ซึงด้วยหนังสัตว์ โดยผู้บรรเลงอาจใช้ฝ่ามือหรือไม้ตีตามลักษณะของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด เพื่อให้หน้ากลองเกิดการสั่นสะเทือนและสร้างเสียงดนตรีที่มีความไพเราะและกังวาน ทั้งนี้ หน้ากลองด้านใดด้านหนึ่งจะมีการติดกาววิทยาศาสตร์หรือวัสดุถ่วงเสียง เพื่อช่วยปรับแต่งระดับเสียงและคุณภาพของเสียงให้เหมาะสมกับลักษณะการบรรเลง ตัวอย่างเครื่องดนตรีประเภทนี้ได้แก่ ตะโพนไทย กลองทัด กลองตะโพน และกลองแขก

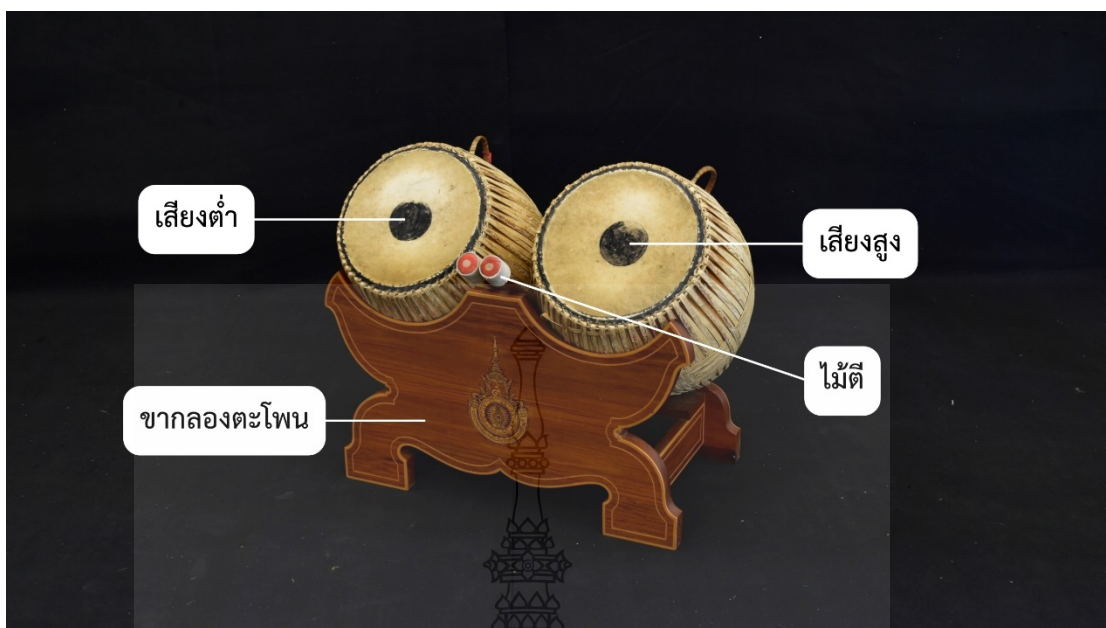
ภาพที่ 3.24 ลักษณะตะโพนไทย

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

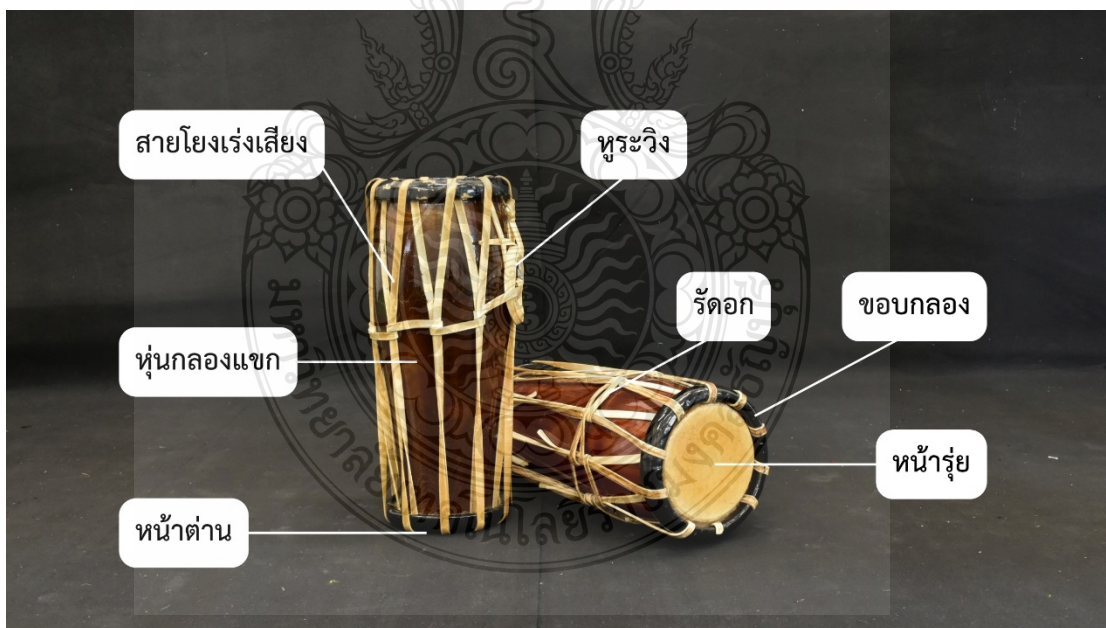
ภาพที่ 3.25 ลักษณะกลองทัด

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

ภาพที่ 3.26 ลักษณะกลองตะโพน

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

ภาพที่ 3.27 ลักษณะกลองแขก

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

3.4.4 เครื่องดนตรีประเภทเป่า

เครื่องดนตรีประเภทเป่าเป็นเครื่องดนตรีที่ทำให้เกิดเสียงจากแรงลมที่ผู้บรรเลงเป่าเข้าสู่ตัวเครื่องดนตรี โดยสามารถแบ่งลักษณะการเกิดเสียงออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) การเป่าโดยตรง ซึ่งเป็นการเป่าลมผ่านช่องเป่าของเครื่องดนตรีโดยอาศัยการวางริมฝีปากและการควบคุมทิศทางของลมให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดเสียงที่ชัดเจน ไพเราะ และมีคุณภาพ ตัวอย่างเครื่องดนตรีในลักษณะนี้ ได้แก่ ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยหลีบ และขลุ่ยอู้

ภาพที่ 3.28 ลักษณะขลุ่ย

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

2) การเป่าที่ใช้อุปกรณ์เสริมในการกำเนิดเสียง ซึ่งเป็นการเป่าผ่านลิ้นปีที่ทำหน้าที่เป็นตัวกำเนิดการสั่นสะเทือนของอากาศภายในเครื่องดนตรี ทำให้เกิดเสียงที่มีเอกลักษณ์และกังวานตามลักษณะของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด ตัวอย่างเครื่องดนตรีประเภทนี้ ได้แก่ ปี่ใน ปี่นอก ปี่ชวา และปี่มอญ ซึ่งล้วนเป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทสำคัญในการบรรเลงดนตรีไทยทั้งในด้านการดำเนินทำนองและการสร้างสีสันทางดนตรี

ภาพที่ 3.29 ลักษณะปี่ใน
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

ภาพที่ 3.30 ลักษณะปี่ชวา
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

ภาพที่ 3.31 ลักษณะปี่มอญ

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

3.5 การดูแลรักษาเครื่องดนตรีไทย

การดูแลรักษาเครื่องดนตรีไทยเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยืดอายุการใช้งานและรักษาคุณภาพเสียงของเครื่องดนตรีให้คงประสิทธิภาพอยู่เสมอ เนื่องจากเครื่องดนตรีไทยมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีลักษณะ โครงสร้าง วัสดุ และกลไกการเกิดเสียงที่แตกต่างกัน ผู้ใช้งานจึงควรศึกษาและปฏิบัติตามหลักการดูแลรักษาและการจัดเก็บที่เหมาะสมกับเครื่องดนตรีแต่ละชนิดอย่างถูกต้อง ทั้งในระหว่างการใช้งานและหลังการบรรเลง การเก็บรักษาเครื่องดนตรีอย่างเหมาะสมมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการเตรียมความพร้อมก่อนการบรรเลง เพราะนอกจากจะช่วยป้องกันการชำรุดเสียหายแล้วยังช่วยรักษาคุณภาพของเสียง ลดค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุง และทำให้สามารถใช้งานเครื่องดนตรีได้อย่างคุ้มค่าและยาวนาน (พินัย ปรีชาภรณ์ และ คมกริช การินทร์, 2562)

โดยหลักทั่วไป หลังจากการบรรเลงทุกครั้งควรปรับสภาพเครื่องดนตรีให้อยู่ในสภาพพร้อมสำหรับการจัดเก็บตามลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด เช่น การลดสาย การปลดเชือกหรือการคลายแรงตึงของส่วนประกอบต่าง ๆ จากนั้นควรทำความสะอาดด้วยวัสดุและอุปกรณ์ที่เหมาะสม จัดเก็บในภาชนะหรืออุปกรณ์สำหรับเก็บรักษาโดยเฉพาะ และเก็บไว้ในสถานที่ที่มีสภาพแวดล้อมเหมาะสม ปราศจากความชื้น ความร้อน และสิ่งที่มีโอกาสก่อให้เกิดความเสียหายต่อเครื่องดนตรี

การเก็บรักษาเครื่องดนตรีไทยแต่ละประเภทมีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันตามลักษณะของวัสดุ และโครงสร้างของเครื่องดนตรี ดังนี้

1) **เครื่องดนตรีประเภทตี** เช่น จะเข้ ควรเก็บไว้ในตู้และคลุมด้วยผ้าที่ตัดเย็บให้พอดีกับตัวเครื่อง ไม่ควรลดสายหลังการบรรเลง เนื่องจากสายจะเข้เสียดสีกับหย่องจนทำให้หย่องสึกหรอ และหากนมจะเข้หลุดควรใช้กาวติดกลับไว้ในตำแหน่งเดิมเพื่อรักษาระดับเสียงให้ถูกต้อง

2) **เครื่องดนตรีประเภทสี** เช่น ซอด้วงหรือซออู้ หลังการบรรเลงควรหมั่นลูบปิดเพื่อลดความตึงของสายประมาณครึ่งรอบ พร้อมเลื่อนหมอนรองสายขึ้นไว้บนขอบกะโหลกซอ จากนั้นใช้ผ้าแห้งเช็ดทำความสะอาด และจัดเก็บโดยการแขวนหรือใส่ถุงเก็บไว้ในตู้ที่มีมิดชิด เพื่อป้องกันฝุ่นละออง และความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับตัวเครื่อง

3) **เครื่องดนตรีประเภทดี** มีวิธีการดูแลแตกต่างกันตามชนิดของเครื่องดนตรี สำหรับระนาดเอกและระนาดทุ้ม เมื่อเลิกใช้งานควรปลดเชือกคล้องหุระนาดด้านซ้ายออกหนึ่งข้าง ใช้ผ้าคลุมป้องกันฝุ่น และหากไม่ได้ใช้งานเป็นเวลานานควรม้วนผืนระนาดโดยใช้ผ้ารองด้านหลัง หรือแขวนผืนระนาดไว้บนราวเพื่อป้องกันความอับชื้น ทั้งนี้ หากตะกั่วถ่วงเสียงหลุดหรือผ้าพันไม้ตีชำรุดควรซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพเดิมโดยเร็ว สำหรับฆ้องวงควรวางราบกับพื้นขณะจัดเก็บ ไม่ควรวางตั้งเพื่อป้องกันร้านฆ้องบิดงอหรือแตกหัก พร้อมทั้งหลีกเลี่ยงไม่ให้เชือกหนังแขวนลูกฆ้องสัมผัสน้ำ และหากตะกั่วถ่วงเสียงหลุดควรติดกลับให้เรียบร้อย ส่วนเครื่องหนัง เช่น ตะโพนไทยและกลองทัด ควรจัดเก็บในบริเวณที่มีความชื้นต่ำ โดยเครื่องหนังบางชนิดควรแกะข้าวที่ใช้ถ่วงหน้าออก และทำความสะอาดหลังใช้งาน ขณะที่กลองบางชนิด เช่น กลองมลายู ควรลดความตึงของสายเร่งเสียงเพื่อป้องกันความเสียหายของหน้ากลอง นอกจากนี้ เครื่องกำกับจังหวะควรทำความสะอาดทั้งก่อนและหลังการใช้งาน จัดเก็บแยกเป็นหมวดหมู่ภายในลิ้นชักหรือภาชนะเฉพาะ และไม่ควรเก็บปะปนกัน เพื่อความสะดวกในการหยิบใช้และป้องกันการกระแทกจนเกิดความเสียหาย

4) **เครื่องดนตรีประเภทเป่า** เช่น ขลุ่ยและปี่ หลังการบรรเลงควรเช็ดทำความสะอาดทั้งภายนอกและภายในให้แห้ง เพื่อป้องกันความชื้นสะสม จากนั้นเก็บใส่ถุงหรือภาชนะที่เหมาะสม และหากเลาขลุ่ยเกิดการแตกร้าวควรใช้กาวซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน ทั้งนี้ การปฏิบัติตามหลักการดูแลรักษาเครื่องดนตรีไทยอย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ จะช่วยรักษาคุณภาพของเครื่องดนตรีให้มีความคงทน มีเสียงที่ไพเราะ และสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว

บทที่ 4

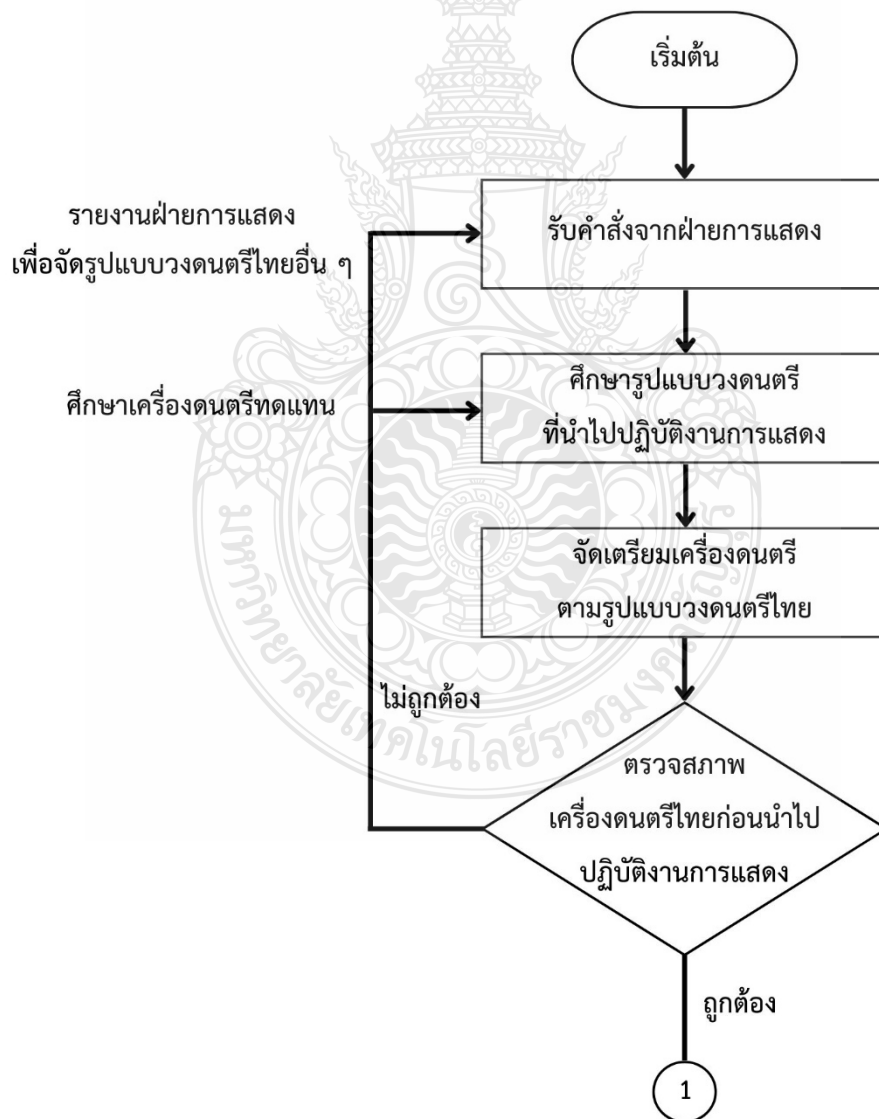
กระบวนการและขั้นตอนการปฏิบัติงาน

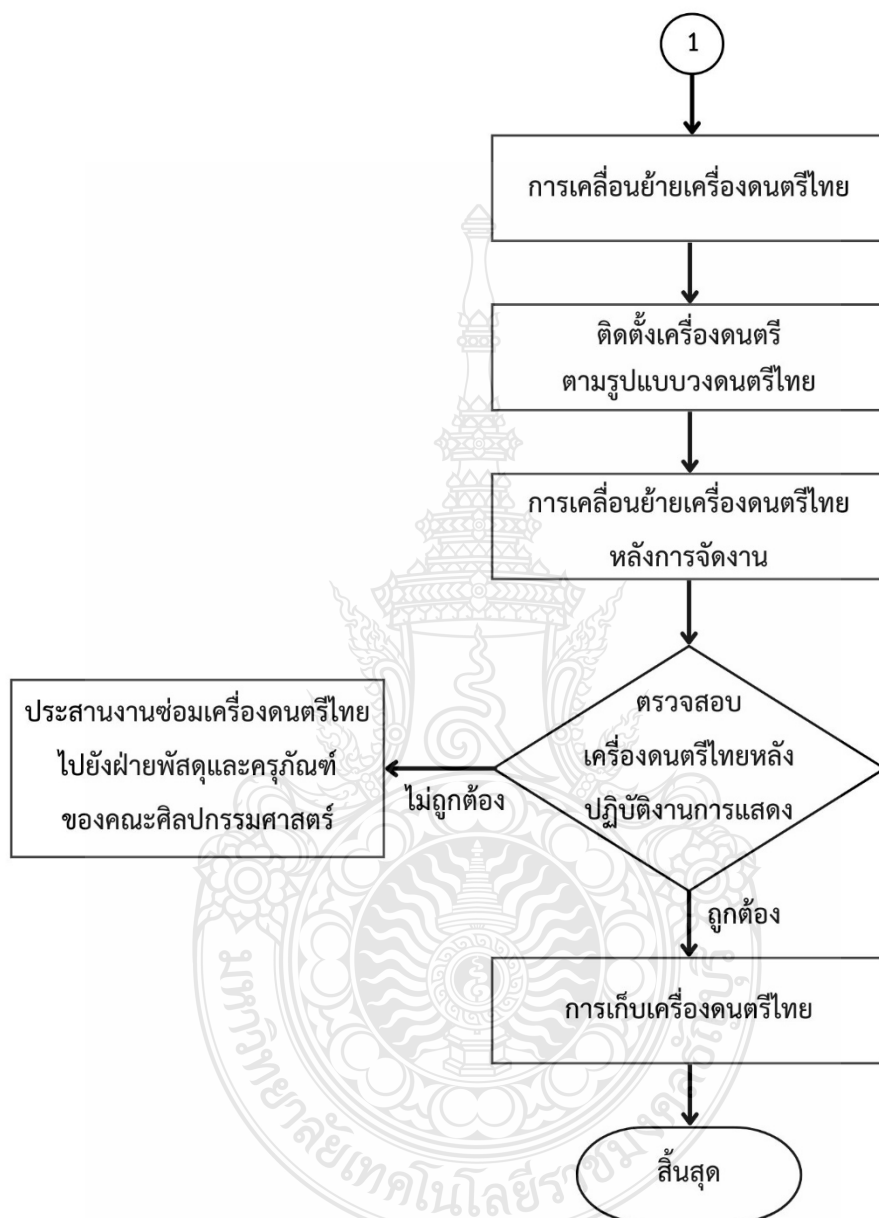
การจัดรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการบรรเลงประกอบพิธีกรรมและประกอบการแสดง ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มีกระบวนการและขั้นตอนการปฏิบัติงานดังนี้

4.1 แผนผังการปฏิบัติงาน (Flowchart)

4.2 รายละเอียดขั้นตอนการจัดรูปแบบวงดนตรีไทย

4.1 แผนผังการปฏิบัติงาน (Flowchart)

ภาพที่ 4.1 แผนผังการปฏิบัติงาน (Flowchart)

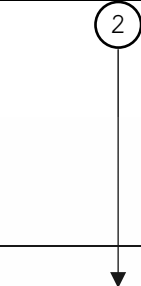
ตารางที่ 4.1 แผนผังการปฏิบัติงาน (Flowchart)

ที่	ผังกระบวนการ	รายละเอียดงาน	ผู้รับผิดชอบ	ระยะเวลา	หมายเหตุ
1	<pre> graph TD Start([เริ่มต้น]) --> Receive[รับคำสั่งจากฝ่ายการแสดงผล] Receive --> Step1((1)) </pre>	ขั้นตอนที่ 1 รับคำสั่งจากฝ่ายการแสดงผล 1) หัวหน้าฝ่ายการแสดงผลประชุมร่วมกับคณะกรรมการเพื่อกำหนดรูปแบบงานการแสดงดนตรีไทย 2) คณะกรรมการฝ่ายการแสดงจัดลำดับคิวผู้ควบคุมวงดนตรีไทย 3) ผู้ควบคุมวงดนตรีไทยประสานงานกับผู้ปฏิบัติงาน 4) ผู้ปฏิบัติงานรับคำสั่งจากผู้ควบคุมเพื่อจัดรูปแบบวงดนตรีไทย	1) ฝ่ายการแสดงผลและผู้ควบคุมการฝึกซ้อมดนตรีไทย 2) ผู้ปฏิบัติงาน	1 ชม.	
2	<pre> graph TD Study[ศึกษารูปแบบวงดนตรีที่นำไปปฏิบัติงานการแสดง] --> Step2((1)) </pre>	ขั้นตอนที่ 2 ศึกษารูปแบบวงดนตรีที่นำไปปฏิบัติงานการแสดง 1) ศึกษารูปแบบของวงดนตรีไทย 2) ศึกษาจำนวนเครื่องดนตรีในแต่ละประเภท 3) ศึกษาอุปกรณ์ประกอบ การจัดวงดนตรีไทย	ผู้ปฏิบัติงาน	1 ชม.	

ตารางที่ 4.1 แผนผังการปฏิบัติงาน (Flowchart) (ต่อ)

ที่	ผังกระบวนการ	รายละเอียดงาน	ผู้รับผิดชอบ	ระยะเวลา	หมายเหตุ
		4) จัดรูปแบบวงดนตรีไทยตามแบบที่กำหนด			
3		ขั้นตอนที่ 3 จัดเตรียมเครื่องดนตรีตามรูปแบบวงดนตรีไทย 1) รวบรวมเครื่องดนตรีไทยตามประเภทของเครื่องดนตรี 2) จัดเตรียมเครื่องดนตรีตามรูปแบบวงดนตรีไทยที่ได้รับมอบหมาย 3) นำเครื่องดนตรีไปจัดเตรียม ณ จุดพักก่อนการเคลื่อนย้าย	ผู้ปฏิบัติงาน	1 ชม.	
4		ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบสภาพเครื่องดนตรีไทยก่อนนำไปปฏิบัติงานการแสดง 1) ตรวจสอบรายการและสภาพความพร้อมของเครื่องดนตรีไทย 2) กรณีสามารถแก้ไขได้ ดำเนินการซ่อมแซมหรือจัดหาเครื่องดนตรีทดแทน	ผู้ปฏิบัติงาน	5 ชม.	แบบบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยก่อนปฏิบัติงาน

ตารางที่ 4.1 แผนผังการปฏิบัติงาน (Flowchart) (ต่อ)

ที่	ผังกระบวนการ	รายละเอียดงาน	ผู้รับผิดชอบ	ระยะเวลา	หมายเหตุ
		3) กรณีไม่สามารถซ่อมแซมได้ รายงานฝ่ายการแสดงเพื่อพิจารณาปรับรูปแบบวงดนตรีไทย			
5		ขั้นตอนที่ 5 การเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีไทย 1) ผู้ปฏิบัติงานควบคุมการขนย้ายเครื่องดนตรีไทยจากสถานที่จัดเตรียมไปยังรถบรรทุก 2) ผู้ปฏิบัติงานจัดเรียงเครื่องดนตรีไทยบนรถบรรทุก 3) ผู้ปฏิบัติงานควบคุมการขนย้ายเครื่องดนตรีไทยจากรถบรรทุกไปยังสถานที่จัดการแสดง	ผู้ปฏิบัติงาน / นักดนตรี	1 ชม. หรือตามระยะทาง	
6		ขั้นตอนที่ 6 ติดตั้งเครื่องดนตรีตามรูปแบบวงดนตรีไทย 1) ผู้ปฏิบัติงานทำการติดตั้งเครื่องดนตรีไทยให้ตรงตามรูปแบบวงดนตรีไทย	ผู้ปฏิบัติงาน / นักดนตรี	1 ชม.	

ตารางที่ 4.1 แผนผังการปฏิบัติงาน (Flowchart) (ต่อ)

ที่	ผังกระบวนการ	รายละเอียดงาน	ผู้รับผิดชอบ	ระยะเวลา	หมายเหตุ
		2) ผู้ปฏิบัติงานพบว่าสถานไม่สามารถจัดเครื่องดนตรีไทยตามรูปแบบวงดนตรีได้ให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการพิจารณาปรับตำแหน่งของเครื่องดนตรีให้เหมาะสมกับสถานที่			
7		ขั้นตอนที่ 7 การเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีไทยหลังการจัดงานแสดง 1) ผู้ปฏิบัติงานควบคุมการขนย้ายเครื่องดนตรีไทย ไปยังรถบรรทุก 2) ผู้ปฏิบัติงานจัดเรียงเครื่องดนตรีไทยบนรถบรรทุก 3) ผู้ปฏิบัติงานควบคุมการขนย้ายเครื่องดนตรีไทยจากรถบรรทุกไปยังสถานที่จัดเตรียมตรวจสอบหลังการปฏิบัติงาน	ผู้ปฏิบัติงาน / นักดนตรี	1 ชม. หรือตามระยะทาง	

ตารางที่ 4.1 แผนผังการปฏิบัติงาน (Flowchart) (ต่อ)

ที่	ผังกระบวนการ	รายละเอียดงาน	ผู้รับผิดชอบ	ระยะเวลา	หมายเหตุ
8	<pre> graph TD 4((4)) --> D{ตรวจสอบ เครื่องดนตรีไทย หลังปฏิบัติงาน การแสดง} D -- ถูกต้อง --> 5((5)) D -- ไม่ถูกต้อง --> B[ประสานงาน ซ่อมเครื่อง ดนตรีไทย ไปฝ่ายพัสดุ และครุภัณฑ์ของ คณะศิลปกรรม ศาสตร์] </pre>	ขั้นตอนที่ 8 ตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยหลังปฏิบัติงานการแสดง 1) ผู้ปฏิบัติงานตรวจสอบรายการของเครื่องดนตรีแต่ละประเภทตามแบบบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยหลังการปฏิบัติงาน 2) ผู้ปฏิบัติงานตรวจพบเครื่องดนตรีชำรุดกรณีสามารถซ่อมแซมเบื้องต้นได้ ให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการซ่อมแซมก่อนทำความสะอาดและจัดเก็บ 3) ผู้ปฏิบัติงานตรวจพบเครื่องดนตรีชำรุดกรณีไม่สามารถซ่อมแซมเองได้ ให้ผู้ปฏิบัติงานบันทึกการซ่อมครุภัณฑ์เครื่องดนตรีไทยไปยังฝ่ายพัสดุและครุภัณฑ์	ผู้ปฏิบัติงาน /ฝ่ายพัสดุ ครุภัณฑ์	5 ชม.	แบบบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีหลังปฏิบัติงาน

ตารางที่ 4.1 แผนผังการปฏิบัติงาน (Flowchart) (ต่อ)

ที่	ผังกระบวนการ	รายละเอียดงาน	ผู้รับผิดชอบ	ระยะเวลา	หมายเหตุ
9	<pre> graph TD 5((5)) --> A[การเก็บ เครื่องดนตรีไทย] A --> B(สิ้นสุด) </pre>	ขั้นตอนที่ 9 การเก็บ เครื่องดนตรีไทย 1) ผู้ปฏิบัติงานทำความสะอาดเครื่องดนตรีแต่ละประเภทด้วยน้ำยาหรือผ้าสะอาดที่เหมาะสมกับเครื่องดนตรีแต่ละประเภท 2) ผู้ปฏิบัติงานจัดเก็บเครื่องดนตรีใส่ตู้ หรือลิ้นชักที่มีลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท 3) ผู้ปฏิบัติงานจัดเก็บเครื่องดนตรีประเภทตีที่ซิงด้วยหนังไว้ในที่อุณหภูมิปกติ	ผู้ปฏิบัติงาน	2 ชม.	

4.2 รายละเอียดขั้นตอนการจัดรูปแบบวงดนตรีไทย

ขั้นตอนที่ 1 การรับคำสั่งจากฝ่ายการแสดง

1) หัวหน้าฝ่ายการแสดงประชุมร่วมกับคณะกรรมการเพื่อกำหนดรูปแบบงานการแสดงดนตรีไทย

หัวหน้าฝ่ายการแสดงดำเนินการประชุมร่วมกับคณะกรรมการฝ่ายการแสดง เพื่อพิจารณาและกำหนดรูปแบบของการแสดงดนตรีไทยให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของงาน ลักษณะของพิธีการ สถานที่จัดงาน ระยะเวลาการแสดง และจำนวนผู้บรรเลง โดยผลการประชุมจะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการวางแผนและมอบหมายการปฏิบัติงานในลำดับถัดไป

2) คณะกรรมการฝ่ายการแสดงจัดลำดับคิวผู้ควบคุมวงดนตรีไทย

เมื่อกำหนดรูปแบบการแสดงเรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการฝ่ายการแสดงจะดำเนินการจัดลำดับคิวผู้ควบคุมวงดนตรีไทยให้รับผิดชอบการแสดง โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของภารกิจ ความพร้อมของบุคลากร และตารางเวลาการแสดง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

3) ผู้ควบคุมวงดนตรีไทยประสานงานกับผู้ปฏิบัติงาน

ผู้ควบคุมวงดนตรีไทยดำเนินการประสานงานกับผู้ปฏิบัติงาน โดยแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบวงดนตรีไทยที่ต้องจัดเตรียม รายการเครื่องดนตรี อุปกรณ์ประกอบ ตลอดจนวัน เวลา และสถานที่ปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานรับทราบข้อมูลและสามารถเตรียมความพร้อมได้อย่างถูกต้อง

4) ผู้ปฏิบัติงานรับคำสั่งจากผู้ควบคุมเพื่อจัดรูปแบบวงดนตรีไทย

ผู้ปฏิบัติงานรับคำสั่งและรายละเอียดการปฏิบัติงานจากผู้ควบคุมวงดนตรีไทย จากนั้นตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับและนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนด พร้อมทั้งเตรียมเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องให้มีความพร้อมก่อนการปฏิบัติงาน

ภาพที่ 4.2 การประชุมคณะกรรมการฝ่ายการแสดง

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษารูปแบบวงดนตรีที่นำไปปฏิบัติงานการแสดง

1) ศึกษารูปแบบของวงดนตรีไทย

ผู้ปฏิบัติงานศึกษารูปแบบของวงดนตรีไทยที่จะใช้ในการแสดง เพื่อทำความเข้าใจองค์ประกอบของวงดนตรีว่าประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทใดบ้าง เช่น เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า รวมถึงลักษณะการจัดวางเครื่องดนตรีของแต่ละรูปแบบ เพื่อให้สามารถจัดรูปแบบวงดนตรีไทยได้อย่างถูกต้องตามสารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย

2) ศึกษาจำนวนเครื่องดนตรีในแต่ละประเภท

ผู้ปฏิบัติงานตรวจสอบจำนวนเครื่องดนตรีแต่ละชนิดที่ใช้ในวงดนตรีไทยตามรูปแบบที่กำหนด เพื่อให้การจัดเตรียมเครื่องดนตรีมีความครบถ้วน ถูกต้อง และเพียงพอต่อการบรรเลง ทั้งยังช่วยลดความผิดพลาดจากการจัดเตรียมเครื่องดนตรีไม่ครบหรือเกินความจำเป็น

3) ศึกษาอุปกรณ์ประกอบการจัดวงดนตรีไทย

ผู้ปฏิบัติงานศึกษารายการอุปกรณ์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการจัดวงดนตรีไทย เช่น โต๊ะวางเครื่องดนตรี เก้าอี้สำหรับผู้บรรเลง ฉากกั้น สายไฟ และอุปกรณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งตรวจสอบจำนวนและสภาพความพร้อมของอุปกรณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานที่และการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4) จัดรูปแบบวงดนตรีไทยตามแบบที่กำหนด

เมื่อศึกษารายละเอียดของวงดนตรีไทย เครื่องดนตรี และอุปกรณ์ประกอบครบถ้วนแล้ว ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยตามแผนผังหรือรูปแบบที่กำหนด โดยคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักการจัดวาง ความสะดวกในการบรรเลง ความสวยงามของการจัดวาง และความเหมาะสมกับพื้นที่การแสดง เพื่อให้วงดนตรีมีความพร้อมสำหรับการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นมาตรฐานเดียวกัน ดังตัวอย่างภาพที่ 4.3 – 4.15

ภาพที่ 4.3 รูปแบบวงปี่พาทย์เครื่องห้า
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

วงปี่พาทย์เครื่องห้า ประกอบด้วย

1) ปี่ใน	2) ระนาดเอก	3) ระนาดทุ้ม	4) ซ้องวงใหญ่	5) ตะโพนไทย
6) กลองทัด	7) ฉิ่ง	8) กรับ	9) ฉาบเล็ก	

ภาพที่ 4.4 รูปแบบวงปี่พาทย์เครื่องคู่
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

วงปี่พาทย์เครื่องคู่ ประกอบด้วย

1) ปี่ใน	2) ปี่นอก	3) ระนาดเอก	4) ระนาดทุ้ม	5) ซ้องวงใหญ่
6) ซ้องวงเล็ก	7) ตะโพนไทย	8) กลองทัด	9) ฉิ่ง	10) กรับ
11) ฉาบเล็ก				

ภาพที่ 4.5 รูปแบบวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ ประกอบด้วย

1) ปี่ใน	2) ปี่นอก	3) ระนาดเอก	4) ระนาดทุ้ม	5) ฆ้องวงใหญ่
6) ฆ้องวงเล็ก	7) ระนาดเอกเหล็ก	8) ระนาดทุ้มเหล็ก	9) ตะโพนไทย	10) กลองทัด
11) ฉิ่ง	12) กรับ	13) ฉาบเล็ก	14) โหม่ง	

ภาพที่ 4.6 รูปแบบวงปี่พาทย์ไม้นวมเครื่องคู่
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

วงปี่พาทย์ไม้นวมเครื่องคู่ ประกอบด้วย

1) ขลุ่ยเพียงออ	2) ระนาดเอก	3) ระนาดทุ้ม	4) ฆ้องวงใหญ่	5) ฆ้องวงเล็ก
6) ซอด้	7) ตะโพนไทย	8) กลองตะโพน	9) ฉิ่ง	10) กรับพวง
11) ฉาบเล็ก	12) กลองแขก			

ภาพที่ 4.8 รูปแบบวงปี่พาทย์มอญ
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

วงปี่พาทย์มอญ ประกอบด้วย

1) ปี่มอญ	2) ระนาดเอก	3) ระนาดทุ้ม	4) ซ้องมอญวงใหญ่	5) ซ้องมอญวงเล็ก
6) ตะโพนมอญ	7) เปิงมางคอก	8) ฉิ่ง	9) ฉาบเล็ก	10) ฉาบใหญ่
11) กรับ	12) โหม่งราว			

ภาพที่ 4.9 รูปแบบวงปี่พาทย์เสภา
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

วงปี่พาทย์เสภา ประกอบด้วย

1) ปี่ใน	2) ระนาดเอก	3) ระนาดทุ้ม	4) ซ้องวงใหญ่	5) ซ้องวงเล็ก
6) กลองสองหน้า	7) ฉิ่ง	8) กรับ	9) ฉาบเล็ก	

ภาพที่ 4.10 รูปแบบวงปี่พาทย์นางหงส์
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

วงปี่พาทย์นางหงส์ ประกอบด้วย

1) ปี่ชวา	2) ระนาดเอก	3) ระนาดทุ้ม	4) ซ้องวงใหญ่	5) ซ้องวงเล็ก
6) กลองแขก	7) ฉิ่ง	8) กรับ	9) ฉาบเล็ก	

ภาพที่ 4.11 รูปแบบวงเครื่องสายเครื่องเดี่ยว
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

วงเครื่องสายเครื่องเดี่ยว ประกอบด้วย

1) ขลุ่ยเพียงออ	2) จะเข้	3) ซอด้วง	4) ซออู้	5) โทน-รำมะนา
6) ฉิ่ง	7) โหม่ง	8) กรับพวง		

ภาพที่ 4.12 รูปแบบวงเครื่องสายเครื่องคู่
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

วงเครื่องสายเครื่องคู่ ประกอบด้วย

1) ซอด้วง	2) ซออู้	3) จะเข้ จำนวน 2 ตัว	4) ซอด้วง จำนวน 2 คัน	5) ซออู้ จำนวน 2 คัน
6) โทน-รำมะนา	7) ฉิ่ง	8) กรับพวง	9) โหม่ง	

ภาพที่ 4.13 รูปแบบวงเครื่องสายผสมซิม

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

วงเครื่องสายผสมซิม ประกอบด้วย

1) ขลุ่ยเพียงออ	2) ขลุ่ยหลีบ	3) จะเข้ จำนวน 2 ตัว	4) ซอด้วง จำนวน 2 คัน	5) ซออู้ จำนวน 2 คัน
6) ซิม จำนวน 2 ตัว	7) โทน-ร่ำมะนา	8) ฉิ่ง	9) โหม่ง	

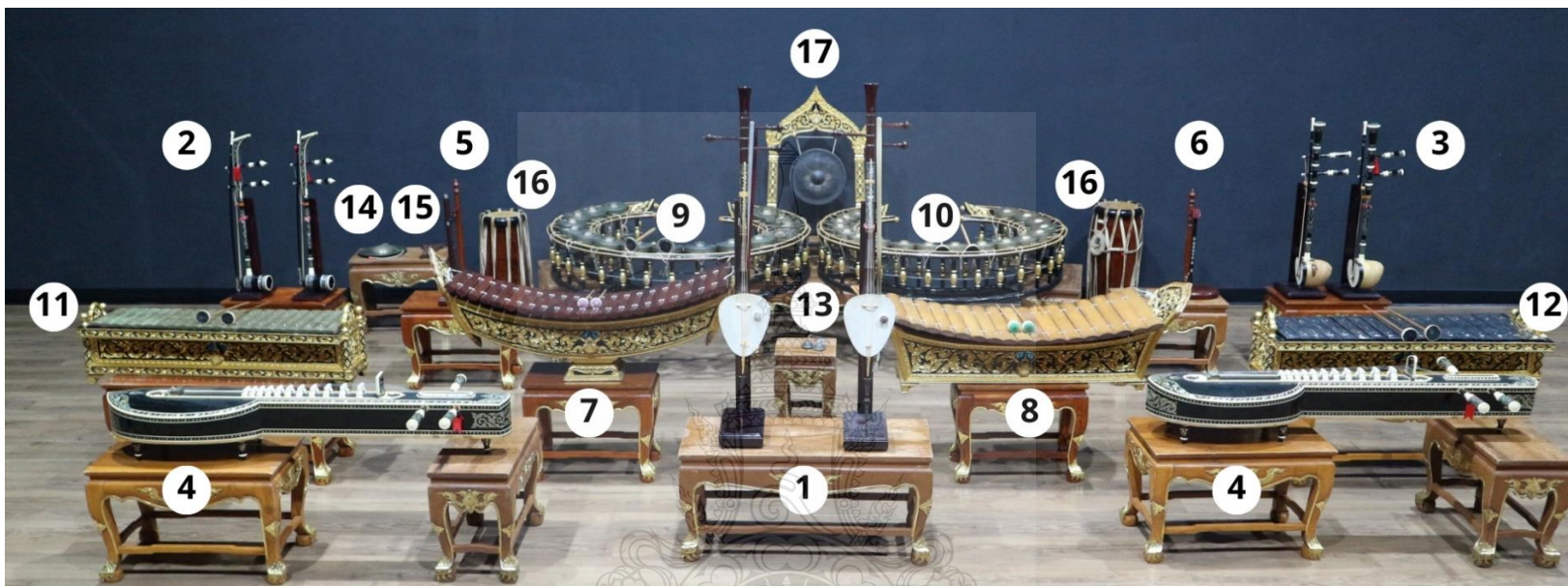

ภาพที่ 4.14 รูปแบบวงมโหรีเครื่องเล็ก

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

วงมโหรีเครื่องเล็ก ประกอบด้วย

1) ซอสามสาย	2) ซอด้วง	3) ซออู้	4) จะเข้	5) ขลุ่ยเพียงออ
6) ขลุ่ยหลีบ	7) ระนาดเอกมโหรี	8) ระนาดทุ้มมโหรี	9) ฆ้องวงใหญ่มโหรี	10) กลองแขก
11) ฉิ่ง	12) กรับพวง	13) ฉาบเล็ก	14) โหม่ง	

ภาพที่ 4.15 รูปแบบวงมโหรีเครื่องใหญ่

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

วงมโหรีเครื่องใหญ่ ประกอบด้วย

1) ซอสามสาย จำนวน 2 คัน	2) ซอด้วง จำนวน 2 คัน	3) ซออู้ จำนวน 2 คัน	4) จะเข้ จำนวน 2 ตัว	5) ขลุ่ยเพียงออ
6) ขลุ่ยหลีบ	7) ระนาดเอกมโหรี	8) ระนาดทุ้มมโหรี	9) ฆ้องวงใหญ่มโหรี	10) ฆ้องวงเล็กมโหรี
11) ระนาดเอกเหล็ก	12) ระนาดทุ้มเหล็ก	13) ฉิ่ง	14) ฉาบเล็ก	15) กรับพวง
16) กลองแขก	17) โหม่ง			

ขั้นตอนที่ 3 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีตามรูปแบบวงดนตรีไทย

1) รวบรวมเครื่องดนตรีไทยตามประเภทของเครื่องดนตรี

ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการรวบรวมเครื่องดนตรีไทยจากสถานที่จัดเก็บ โดยจำแนกตามประเภทของเครื่องดนตรี ได้แก่ เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า ให้สอดคล้องกับรูปแบบวงดนตรีไทยที่กำหนด พร้อมทั้งตรวจสอบจำนวนและรายการเครื่องดนตรีให้ครบถ้วนตามแผนการจัดวาง เพื่อป้องกันการตกหล่นของเครื่องดนตรีก่อนการจัดเตรียม

2) จัดเตรียมเครื่องดนตรีตามรูปแบบวงดนตรีไทยที่ได้รับมอบหมาย

ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการจัดเตรียมเครื่องดนตรีไทยตามรูปแบบวงดนตรีที่ได้รับคำสั่งจากฝ่ายการแสดง โดยคัดเลือกเครื่องดนตรีให้ตรงตามชนิดและจำนวนที่กำหนด พร้อมจัดเตรียมอุปกรณ์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการบรรเลง เพื่อให้การจัดเตรียมเป็นไปอย่างครบถ้วนและสอดคล้องกับรูปแบบการแสดง

3) นำเครื่องดนตรีไปจัดเตรียม ณ จุดพักก่อนการเคลื่อนย้าย

เมื่อจัดเตรียมเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ครบถ้วนแล้ว ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีไปยังห้องหรือพื้นที่ที่กำหนดสำหรับเตรียมความพร้อมก่อนการขนย้ายไปยังสถานที่แสดง โดยจัดวางเครื่องดนตรีให้เป็นระเบียบตามประเภทและลำดับการใช้งาน เพื่อให้สะดวกต่อการตรวจสอบ การขนย้าย และลดความเสี่ยงต่อการชำรุดเสียหายระหว่างการเคลื่อนย้ายไปยังสถานที่ปฏิบัติงาน ดังตัวอย่างภาพที่ 4.16 – 4.17

ภาพที่ 4.16 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีไทยรูปแบบวงปี่พาทย์มอญ

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ภาพที่ 4.17 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีไทยรูปแบบวงปี่พาทย์เครื่องคู่
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยก่อนนำไปปฏิบัติงานการแสดง

1) ตรวจสอบสภาพความพร้อมของเครื่องดนตรีไทย

ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการตรวจสอบสภาพเครื่องดนตรีไทยทุกประเภทตามแบบบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยก่อนการปฏิบัติงาน โดยตรวจสอบความครบถ้วนของจำนวนเครื่องดนตรี ความถูกต้องตามรายการที่กำหนด และสภาพความพร้อมในการใช้งานของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น รวมทั้งอุปกรณ์ประกอบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มั่นใจว่าเครื่องดนตรีมีความพร้อมสำหรับการนำไปใช้ในการแสดง ดังตัวอย่างภาพที่ 4.18

2) กรณีสามารถแก้ไขได้ ดำเนินการซ่อมแซมหรือจัดหาเครื่องดนตรีทดแทน

หากผู้ปฏิบัติงานตรวจพบว่าเครื่องดนตรีไทยมีการชำรุดหรือมีสภาพไม่พร้อมใช้งาน แต่สามารถดำเนินการซ่อมแซมเบื้องต้นได้ ให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการแก้ไข ซ่อมแซม หรือปรับแต่งเครื่องดนตรีให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานทันที ทั้งนี้ หากไม่สามารถซ่อมแซมให้แล้วเสร็จได้ภายในเวลาที่กำหนด ให้ดำเนินการจัดหาเครื่องดนตรีทดแทนที่มีคุณลักษณะและมาตรฐานใกล้เคียงกัน เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อรูปแบบและคุณภาพของการแสดง

3) กรณีไม่สามารถซ่อมแซมได้ รายงานฝ่ายการแสดงเพื่อพิจารณาปรับรูปแบบวงดนตรีไทย

กรณีผู้ปฏิบัติงานตรวจพบว่าเครื่องดนตรีไทยชำรุดเสียหายจนไม่สามารถซ่อมแซมหรือจัดหาเครื่องดนตรีทดแทนได้ทันก่อนการแสดง ให้ผู้ปฏิบัติงานรายงานรายละเอียดของปัญหาไปยังฝ่ายการแสดง โดยทันที เพื่อให้ฝ่ายการแสดงพิจารณาปรับรูปแบบวงดนตรีไทยหรือปรับองค์ประกอบของการแสดงให้เหมาะสมกับเครื่องดนตรีที่มีอยู่ ทั้งนี้ เพื่อให้การแสดงสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังคงรักษาคุณภาพตามวัตถุประสงค์ของการแสดงไว้ได้มากที่สุด

แบบบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยสำหรับการปฏิบัติงานการแสดงของภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

รูปแบบวงปีพาทย์									
ผู้ตรวจสอบ <u>นายเจนุภา กฤษณิน</u> ตำแหน่ง <u>นักวิชาการศึกษา</u>									
รายการ เครื่องดนตรีไทย	สภาพเครื่องดนตรี				รายการ เครื่องดนตรีไทย	สภาพเครื่องดนตรี			
	ก่อนใช้งาน		หลังใช้งาน			ก่อนใช้งาน		หลังใช้งาน	
	วันที่.....	พร้อมใช้	ชำรุด	วันที่.....		พร้อมใช้	ชำรุด	วันที่.....	พร้อมใช้
วงปีพาทย์เครื่องห้า					วงปีพาทย์นางหงส์				
1) ปี่ใน					1) ปี่ชวา				
2) ระนาดเอก					2) ระนาดเอก				
3) ระนาดทุ้ม					3) ระนาดทุ้ม				
4) ข้องวงใหญ่					4) ข้องวงใหญ่				
5) ตะโพนไทย					5) ข้องวงเล็ก				
6) กลองทัด					6) กลองแขก				
7) ฉิ่ง					7) ฉิ่ง				
8) กรับ					8) กรับ				
9) ฉาบเล็ก					9) ฉาบเล็ก				
วงปีพาทย์เครื่องคู่					วงปีพาทย์มอญ				
1) ปี่ใน					1) ปี่มอญ	✓			
2) ปี่นอก					2) ระนาดเอก	✓			
3) ระนาดเอก					3) ระนาดทุ้ม	✓			
4) ระนาดทุ้ม					4) ข้องมอญวงใหญ่	✓			
5) ข้องวงใหญ่					5) ข้องมอญวงเล็ก	✓			
6) ข้องวงเล็ก					6) ตะโพนมอญ	✓			
7) ตะโพนไทย					7) เปิงมางคอก	✓			
8) กลองทัด					8) ฉิ่ง	✓			
9) ฉิ่ง					9) ฉาบเล็ก	✓			
10) กรับ					10) ฉาบใหญ่	✓			
11) ฉาบเล็ก					11) กรับ	✓			
					12) โหม่งราว	✓			
รายละเอียดการชำรุด :									
.....									
.....									
.....									

ภาพที่ 4.18 ตัวอย่างการบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยวงปีพาทย์มอญ(ก่อนปฏิบัติงานการแสดง)
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ขั้นตอนที่ 5 การเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีไทย

1) ผู้ปฏิบัติงานควบคุมการขนย้ายเครื่องดนตรีไทยจากสถานที่จัดเตรียมไปยังรถบรรทุกเครื่องดนตรี

ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการควบคุมและกำกับการขนย้ายเครื่องดนตรีไทยจากพื้นที่จัดเตรียมไปยังรถบรรทุกเครื่องดนตรี โดยจัดลำดับการเคลื่อนย้ายให้เหมาะสมกับประเภท ขนาด และลักษณะของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด พร้อมทั้งใช้วิธีการยก เคลื่อนย้าย และจับยึดอย่างถูกต้องตามหลักการปฏิบัติงาน เพื่อป้องกันการกระแทก การสั่นสะเทือน และความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการเคลื่อนย้าย รวมทั้งตรวจสอบความครบถ้วนของรายการเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ประกอบก่อนนำขึ้นรถบรรทุก เพื่อให้การขนย้ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย

2) ผู้ปฏิบัติงานจัดเรียงเครื่องดนตรีไทยบนรถบรรทุกเครื่องดนตรี

ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการจัดเรียงเครื่องดนตรีไทยบนรถบรรทุกตามหลักการจัดวางที่เหมาะสม โดยพิจารณาจากขนาด น้ำหนัก ความเปราะบาง และลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท เพื่อป้องกันการกดทับ การเสียดสี และการเคลื่อนตัวระหว่างการขนส่ง ทั้งนี้ เครื่องดนตรีและอุปกรณ์ประกอบต้องได้รับการจัดวางอย่างเป็นระเบียบ มีการยึดตรึงให้มั่นคง และจัดลำดับการวางให้สอดคล้องกับขั้นตอนการขนลง ณ สถานที่แสดง เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนย้ายลดระยะเวลาในการปฏิบัติงาน และรักษาสภาพของเครื่องดนตรีให้พร้อมใช้งานตลอดการเดินทาง

3) ผู้ปฏิบัติงานควบคุมการขนย้ายเครื่องดนตรีไทยจากรถบรรทุกเครื่องดนตรีไปยังสถานที่จัดการแสดง

เมื่อรถบรรทุกเดินทางถึงสถานที่จัดการแสดง ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการควบคุมการขนย้ายเครื่องดนตรีไทยลงจากรถบรรทุกไปยังพื้นที่จัดแสดงตามลำดับที่กำหนด โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงานและการป้องกันความเสียหายของเครื่องดนตรีเป็นสำคัญ พร้อมทั้งตรวจสอบความครบถ้วนของเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ประกอบอีกครั้งหลังการขนย้าย จากนั้นนำเครื่องดนตรีไปจัดวาง ณ ตำแหน่งที่กำหนดตามรูปแบบวงดนตรีไทย เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการตรวจสอบขั้นสุดท้ายและการปฏิบัติงานการแสดงอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐานเดียวกัน

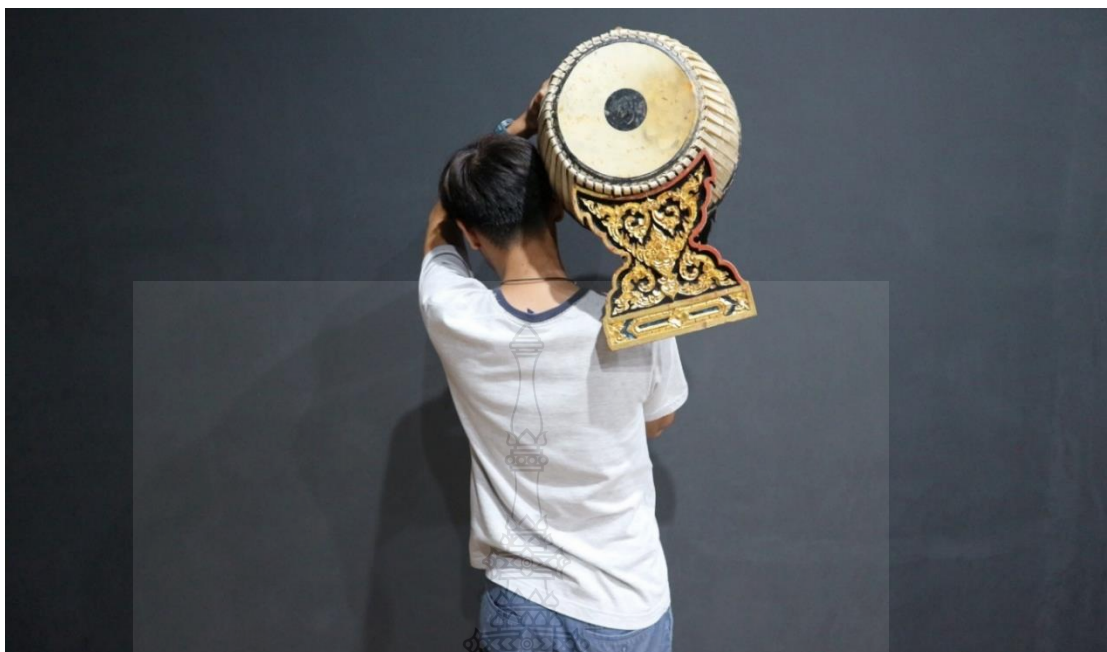
คำแนะนำ

1) เครื่องดนตรีไทยส่วนใหญ่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติและวัสดุที่มีความละเอียดอ่อน ได้แก่ ไม้เนื้ออ่อน ไม้เนื้อแข็ง โลหะ หนังสัตว์ ตลอดจนวัสดุประกอบอื่น ๆ ซึ่งล้วนมีคุณสมบัติเฉพาะที่อาจเกิดการชำรุด เสียรูป หรือเสื่อมสภาพได้หากได้รับแรงกระแทก ความชื้น หรือการเคลื่อนย้ายที่ไม่ถูกวิธี ดังนั้น ผู้ปฏิบัติงานจึงต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการยก เคลื่อนย้าย และขนส่งเครื่องดนตรีทุกชนิด โดยหลีกเลี่ยงการกระแทก การกดทับ และการลากหรือวางเครื่องดนตรีบนพื้นโดยตรง

2) การเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีในระยะทางไกล ผู้ปฏิบัติงานควรห่อหุ้มเครื่องดนตรีด้วยวัสดุกันกระแทกที่เหมาะสม หรือจัดเก็บไว้ในกระเป๋า กล่อง หรือภาชนะบรรจุที่ออกแบบสำหรับเครื่องดนตรีแต่ละประเภท พร้อมทั้งยึดตรึงด้วยเชือกหรืออุปกรณ์รัดให้มีความมั่นคง เพื่อป้องกันการเคลื่อนตัวระหว่างการขนส่ง ลดความเสี่ยงจากการกระแทก การสั่นสะเทือน และความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น ทั้งนี้ การปฏิบัติตามหลักการเคลื่อนย้ายและการจัดเก็บอย่างถูกวิธี จะช่วยรักษาสภาพของเครื่องดนตรีให้คงความสมบูรณ์ พร้อมใช้งาน และยืดอายุการใช้งานของเครื่องดนตรีไทยให้ยาวนานยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างภาพที่ 4.19 – 4.22

ภาพที่ 4.19 การยกเคลื่อนย้ายระนาดเอก
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ภาพที่ 4.20 การยกเคลื่อนย้ายตะโพนไทย
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ภาพที่ 4.21 การยกเคลื่อนย้ายฆ้องวงใหญ่
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ภาพที่ 4.22 การเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีในระยะทางไกล

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ขั้นตอนที่ 6 ติดตั้งเครื่องดนตรีตามรูปแบบวงดนตรีไทย

1) ผู้ปฏิบัติงานทำการติดตั้งเครื่องดนตรีไทยให้ตรงตามรูปแบบวงดนตรีไทย

ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการติดตั้งและจัดวางเครื่องดนตรีไทยตามรูปแบบวงดนตรีที่ได้รับมอบหมาย โดยยึดตามแผนผังการจัดวงและหลักวิชาการด้านการจัดวงดนตรีไทย เพื่อให้ตำแหน่งของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดมีความถูกต้อง สอดคล้องกับบทบาทของผู้บรรเลง และเอื้อต่อการบรรเลงร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ผู้ปฏิบัติงานต้องตรวจสอบความมั่นคงของการติดตั้ง ความพร้อมของอุปกรณ์ประกอบ และความเหมาะสมของพื้นที่ใช้งาน เพื่อให้เครื่องดนตรีอยู่ในสภาพพร้อมสำหรับการแสดง และสามารถใช้งานได้อย่างปลอดภัย

2) ผู้ปฏิบัติงานพบว่าสถานที่ไม่สามารถจัดเครื่องดนตรีไทยตามรูปแบบวงดนตรีได้ให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการพิจารณาปรับตำแหน่งของเครื่องดนตรีให้เหมาะสมกับสถานที่

กรณีที่พื้นที่จัดการแสดงมีข้อจำกัดด้านขนาด ลักษณะพื้นที่ หรือสิ่งกีดขวาง ซึ่งทำให้ไม่สามารถติดตั้งเครื่องดนตรีไทยตามรูปแบบที่กำหนดได้ ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการพิจารณาปรับตำแหน่งการจัดวางเครื่องดนตรีให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยคำนึงถึงหลักการจัดวงดนตรีไทยเป็นสำคัญ ทั้งนี้ การปรับตำแหน่งต้องไม่ส่งผลกระทบต่อความสมดุลของวงดนตรี ความสะดวกในการบรรเลง การมองเห็นระหว่างผู้บรรเลง คุณภาพของเสียง และภาพลักษณ์ของการแสดง เพื่อให้การปฏิบัติงานสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งยังคงรักษามาตรฐานของรูปแบบวงดนตรีไทยไว้ให้ได้มากที่สุด ดังตัวอย่างภาพที่ 4.23 – 4.24

ภาพที่ 4.23 การบรรเลงวงปี่พาทย์มอญ

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ภาพที่ 4.24 การบรรเลงวงปี่พาทย์มโหรี

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ขั้นตอนที่ 7 การเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีไทยหลังการจัดงานแสดง

1) ผู้ปฏิบัติงานควบคุมการขนย้ายเครื่องดนตรีไทยไปยังรถบรรทุกเครื่องดนตรี

ภายหลังเสร็จสิ้นการแสดง ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการควบคุมและกำกับการขนย้ายเครื่องดนตรีไทยจากพื้นที่จัดการแสดงไปยังรถบรรทุก โดยจัดลำดับการเคลื่อนย้ายให้เหมาะสมกับประเภท ขนาด และลักษณะของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด พร้อมทั้งใช้วิธีการยกและเคลื่อนย้ายที่ถูกต้องตามหลักการปฏิบัติงาน เพื่อป้องกันการกระแทก การตกหล่น และความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการขนย้าย ทั้งนี้ ผู้ปฏิบัติงานต้องตรวจสอบความครบถ้วนของเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ประกอบก่อนนำขึ้นรถบรรทุก เพื่อให้มั่นใจว่าไม่มีรายการใดตกหล่นหรือสูญหายภายหลังการแสดง

2) ผู้ปฏิบัติงานจัดเรียงเครื่องดนตรีไทยบนรถบรรทุกเครื่องดนตรี

ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการจัดเรียงเครื่องดนตรีไทยและอุปกรณ์ประกอบบนรถบรรทุกอย่างเป็นระบบ โดยพิจารณาจากขนาด น้ำหนัก และความเปราะบางของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท เพื่อป้องกันการกีดทับ การเสียดสี และการเคลื่อนตัวระหว่างการขนส่ง ทั้งนี้ เครื่องดนตรีทุกชิ้นต้องได้รับการจัดวางและยึดตรึงให้มั่นคงตามหลักการขนย้าย เพื่อรักษาสภาพของเครื่องดนตรีให้คงความสมบูรณ์ และพร้อมสำหรับการตรวจสอบและจัดเก็บเมื่อเดินทางกลับถึงสถานที่จัดเตรียม

3) ผู้ปฏิบัติงานควบคุมการขนย้ายเครื่องดนตรีไทยจากรถบรรทุกเครื่องดนตรีไปยังสถานที่จัดเตรียมตรวจสอบหลังการปฏิบัติงาน

เมื่อเดินทางกลับถึงสถานที่จัดเตรียม ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการควบคุมการขนย้ายเครื่องดนตรีไทยจากรถบรรทุกไปยังพื้นที่ที่กำหนดสำหรับการตรวจสอบหลังการปฏิบัติงาน โดยดำเนินการขนย้ายอย่างระมัดระวังตามหลักการป้องกันความเสียหาย พร้อมทั้งตรวจนับจำนวนเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ประกอบให้ครบถ้วน จากนั้นนำเครื่องดนตรีเข้าสู่พื้นที่จัดเตรียมเพื่อรอการตรวจสอบสภาพการบำรุงรักษา และการจัดเก็บตามขั้นตอนที่กำหนด เพื่อให้เครื่องดนตรีมีความพร้อมสำหรับการนำไปใช้งานในครั้งต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐานเดียวกัน ดังตัวอย่างภาพที่ 4.25

ภาพที่ 4.25 การเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีไทยหลังการปฏิบัติงานการแสดง
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ขั้นตอนที่ 8 ตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยหลังปฏิบัติงานการแสดง

1) ผู้ปฏิบัติงานตรวจสอบรายการของเครื่องดนตรีแต่ละประเภทตามแบบบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยหลังการปฏิบัติงาน

ภายหลังการเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีกลับถึงสถานที่เตรียมจัดเก็บ ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการตรวจสอบรายการเครื่องดนตรีไทยทุกประเภทตามแบบบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยหลังการปฏิบัติงาน โดยตรวจสอบความครบถ้วนของจำนวนเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ประกอบ รวมทั้งประเมินสภาพการใช้งานของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น เช่น ความสมบูรณ์ของโครงสร้าง ส่วนประกอบ และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งบันทึกผลการตรวจสอบตามรายการที่กำหนด เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการบำรุงรักษา การซ่อมแซม และการบริหารจัดการครุภัณฑ์เครื่องดนตรีไทยในครั้งต่อไป ดังตัวอย่างภาพที่ 4.26

2) ผู้ปฏิบัติงานตรวจพบเครื่องดนตรีชำรุด กรณีสามารถซ่อมแซมเบื้องต้นได้ ให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการซ่อมแซมก่อนทำความสะอาดและจัดเก็บ

กรณีที่ผู้ปฏิบัติงานตรวจพบว่าเครื่องดนตรีไทยมีการชำรุดหรือมีสภาพไม่สมบูรณ์ แต่สามารถดำเนินการซ่อมแซมเบื้องต้นได้ ให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการแก้ไข ซ่อมแซม หรือปรับแต่งให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานก่อนดำเนินการทำความสะอาดและจัดเก็บ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้ความชำรุดขยายตัวจากการจัดเก็บ และเพื่อรักษาสภาพของเครื่องดนตรีให้มีความพร้อมสำหรับการนำไปใช้งานในครั้งต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3) ผู้ปฏิบัติงานตรวจพบเครื่องดนตรีชำรุด กรณีไม่สามารถซ่อมแซมเองได้ ให้ผู้ปฏิบัติงานบันทึกการซ่อมครุภัณฑ์เครื่องดนตรีไทยไปยังฝ่ายพัสดุและครุภัณฑ์

กรณีที่ผู้ปฏิบัติงานตรวจพบว่าเครื่องดนตรีไทยมีการชำรุดเสียหายจนไม่สามารถซ่อมแซมได้ด้วยวิธีการเบื้องต้น ให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการบันทึกรายละเอียดความชำรุด สาเหตุ และลักษณะของความเสียหายลงในแบบบันทึกการซ่อมครุภัณฑ์เครื่องดนตรีไทย พร้อมส่งเรื่องไปยังฝ่ายพัสดุและครุภัณฑ์เพื่อดำเนินการตามระเบียบที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อให้การซ่อมแซม การบำรุงรักษา หรือการพิจารณาจัดหาทดแทนเป็นไปอย่างถูกต้อง มีหลักฐานประกอบการดำเนินงาน และสามารถติดตามสถานะการซ่อมบำรุงครุภัณฑ์ได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ดังตัวอย่างภาพที่ 4.27-4.28

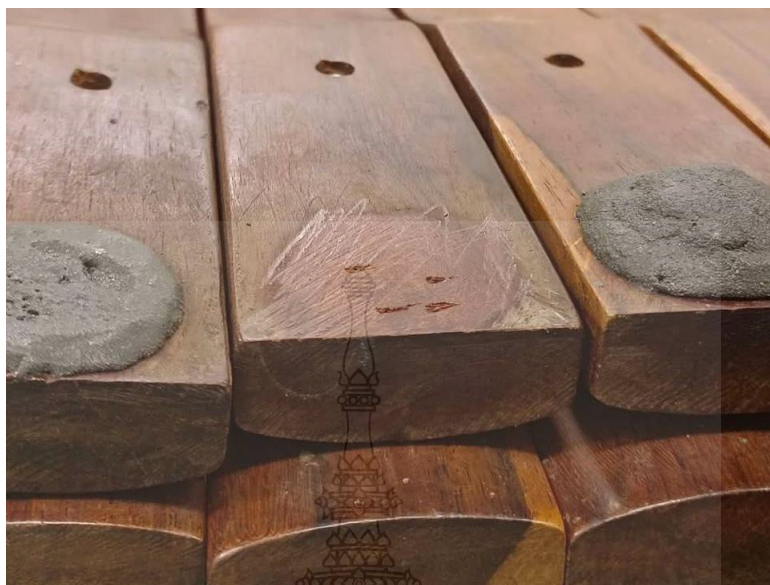

แบบบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยสำหรับการปฏิบัติงานการแสดงของภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

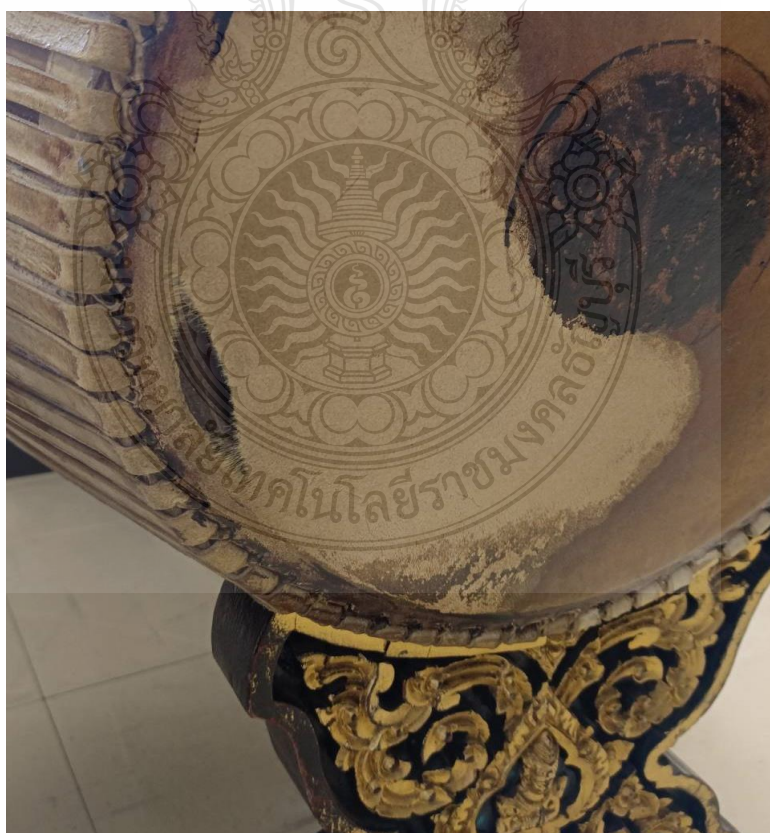
รูปแบบวงปีพาทย์									
ผู้ตรวจสอบ <u>นายเจนภา กฤษสงเณ</u> ตำแหน่ง <u>นักวิชาการศึกษา</u>									
รายการ เครื่องดนตรีไทย	สภาพเครื่องดนตรี				รายการ เครื่องดนตรีไทย	สภาพเครื่องดนตรี			
	ก่อนใช้งาน		หลังใช้งาน			ก่อนใช้งาน		หลังใช้งาน	
	วันที่.....	พร้อมใช้	ชำรุด	วันที่.....		พร้อมใช้	ชำรุด	วันที่.....	พร้อมใช้
วงปีพาทย์เครื่องห้า					วงปีพาทย์นางหงส์				
1) ปี่ใน					1) ปี่ชวา				
2) ระนาดเอก					2) ระนาดเอก				
3) ระนาดทุ้ม					3) ระนาดทุ้ม				
4) ข้องวงใหญ่					4) ข้องวงใหญ่				
5) ตะโพนไทย					5) ข้องวงเล็ก				
6) กลองทัด					6) กลองแขก				
7) ฉิ่ง					7) ฉิ่ง				
8) กรับ					8) กรับ				
9) ฉาบเล็ก					9) ฉาบเล็ก				
วงปีพาทย์เครื่องคู่					วงปีพาทย์มอญ				
1) ปี่ใน					1) ปี่มอญ	✓		✓	
2) ปี่นอก					2) ระนาดเอก	✓		✓	
3) ระนาดเอก					3) ระนาดทุ้ม	✓		✓	
4) ระนาดทุ้ม					4) ข้องมอญวงใหญ่	✓		✓	
5) ข้องวงใหญ่					5) ข้องมอญวงเล็ก	✓		✓	
6) ข้องวงเล็ก					6) ตะโพนมอญ	✓			✓
7) ตะโพนไทย					7) เปิงมางคอก	✓		✓	
8) กลองทัด					8) ฉิ่ง	✓		✓	
9) ฉิ่ง					9) ฉาบเล็ก	✓		✓	
10) กรับ					10) ฉาบใหญ่	✓		✓	
11) ฉาบเล็ก					11) กรับ	✓		✓	
					12) โหม่งราว	✓		✓	
รายละเอียดการชำรุด : <u>ตะโพนมอญ (หนึ่งหน้าตะโพนมอญ หนึ่งชุด)</u>									
.....									
.....									
.....									

ภาพที่ 4.26 ตัวอย่างการบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยวงปีพาทย์มอญ(หลังปฏิบัติงานการแสดง)

ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ภาพที่ 4.27 ตะกั่วพื้นระนาดเอกหลุด กรณีสามารถซ่อมแซมเองได้
ที่มา : ภาควิชาอนุรักษ์ศิลป

ภาพที่ 4.28 หน้หน้าตะโพนมอญฉีกขาด กรณีไม่สามารถซ่อมแซมเองได้
ที่มา : ภาควิชาอนุรักษ์ศิลป

ขั้นตอนที่ 9 การเก็บเครื่องดนตรีไทย

1) ผู้ปฏิบัติงานทำความสะอาดเครื่องดนตรีแต่ละประเภทด้วยน้ำยาหรือผ้าสะอาดที่เหมาะสมกับเครื่องดนตรีแต่ละประเภท

ภายหลังการตรวจสอบสภาพเครื่องดนตรีไทยและดำเนินการซ่อมแซมตามความเหมาะสมแล้ว ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการทำความสะอาดเครื่องดนตรีแต่ละประเภท โดยเลือกใช้น้ำยาทำความสะอาดหรือผ้าสะอาดที่เหมาะสมกับวัสดุและลักษณะของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด เช่น ไม้ โลหะ หนังสัตว์ หรือวัสดุประกอบอื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อขจัดฝุ่นละออง คราบสกปรก และความชื้นที่เกิดจากการใช้งาน พร้อมทั้งหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีหรืออุปกรณ์ที่อาจส่งผลกระทบต่อพื้นผิวและโครงสร้างของเครื่องดนตรี อันเป็นการช่วยรักษาคุณภาพเสียง ความสวยงาม และยืดอายุการใช้งานของเครื่องดนตรีไทยให้คงสภาพพร้อมใช้งานอยู่เสมอ

2) ผู้ปฏิบัติงานจัดเก็บเครื่องดนตรีใส่ตู้ หรือลิ้นชักที่มีลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท

เมื่อทำความสะอาดเครื่องดนตรีเรียบร้อยแล้ว ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการจัดเก็บเครื่องดนตรีไว้ในตู้ ลิ้นชัก หรือพื้นที่จัดเก็บที่ออกแบบหรือกำหนดไว้เฉพาะสำหรับเครื่องดนตรีแต่ละประเภท โดยพิจารณาความเหมาะสมของขนาด รูปทรง วัสดุ และลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด เพื่อป้องกันการกระแทก การกดทับ ฝุ่นละออง ความชื้น และปัจจัยอื่นที่อาจก่อให้เกิดความเสียหาย ทั้งนี้ การจัดเก็บต้องเป็นระเบียบ ง่ายต่อการตรวจสอบ การนำออกใช้งาน และการบริหารจัดการ อนุรักษ์เครื่องดนตรีไทยอย่างเป็นระบบ

3) ผู้ปฏิบัติงานจัดเก็บเครื่องดนตรีประเภทตีที่ซิงด้วยหนังไว้ในที่อุณหภูมิปกติ

สำหรับเครื่องดนตรีประเภทตีที่ใช้หนังสัตว์เป็นส่วนประกอบสำคัญ เช่น ตะโพน กลองแขก กลองทัด หรือเครื่องดนตรีประเภทอื่นที่ซิงด้วยหนัง ผู้ปฏิบัติงานต้องจัดเก็บไว้ในบริเวณที่มีอุณหภูมิปกติและมีการระบายอากาศที่เหมาะสม โดยหลีกเลี่ยงบริเวณที่มีความร้อนจัด ความชื้นสูง หรือแสงแดดส่องถึงโดยตรง เนื่องจากสภาพแวดล้อมดังกล่าวอาจส่งผลให้หนังเกิดการหย่อนตัว แตกร้าว เชื้อรา หรือเสื่อมสภาพ ซึ่งจะกระทบต่อคุณภาพเสียงและประสิทธิภาพในการบรรเลง ดังนั้น การจัดเก็บในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมจึงเป็นแนวทางสำคัญในการรักษาสภาพของเครื่องดนตรีให้คงความสมบูรณ์ พร้อมใช้งาน และยืดอายุการใช้งานให้ยาวนานยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างภาพที่ 4.29 – 4.33

ภาพที่ 4.29 การเก็บวางระนาดและซ้องวง
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ภาพที่ 4.30 การเก็บผืนระนาด
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ภาพที่ 4.31 การเก็บอุปกรณ์จังหวะ
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ภาพที่ 4.32 การเก็บซอฮู้
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

ภาพที่ 4.33 ตู้เก็บเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องสี
ที่มา : ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

บทที่ 5

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนา

การจัดรูปแบบวงดนตรีไทยสำหรับการบรรเลงประกอบพิธีกรรมและประกอบการแสดง ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เป็นการปฏิบัติงานที่เน้นผลสำเร็จที่มีคุณภาพ ในขณะที่การปฏิบัติงานแต่ละครั้งจะมีลักษณะงานแตกต่างกัน ทำให้เกิดอุปสรรค ปัญหา และมีแนวทางในการแก้ไขพัฒนาเกิดขึ้นและแตกต่างตามลักษณะงานนั้น ๆ ดังนั้นผู้ปฏิบัติงานมีปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางการพัฒนา ดังนี้

5.1 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา

ตารางที่ 5.1 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา

ขั้นตอน	ปัญหา อุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบสภาพเครื่องดนตรีไทยก่อนนำไปปฏิบัติงานการแสดง	จากการตรวจสอบสภาพเครื่องดนตรีไทย ผู้ปฏิบัติงานพบว่าเครื่องดนตรีบางรายการเกิดการชำรุดเสียหาย และไม่สามารถดำเนินการซ่อมแซมได้ด้วยตนเอง จึงดำเนินการแจ้งซ่อมไปยังฝ่ายพัสดุและครุภัณฑ์ของคณะศิลปกรรมศาสตร์ เพื่อดำเนินการซ่อมแซมให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดก่อนการแสดง ครั้งถัดไป อย่างไรก็ตาม ระหว่างรอการซ่อมแซมไม่มีเครื่องดนตรีสำรองหรือไม่มีเครื่องดนตรีทดแทนที่มีคุณลักษณะเหมาะสมสำหรับใช้งาน ส่งผลให้การจัดรูปแบบวงดนตรีไทยไม่ครบองค์ประกอบตามที่กำหนด และอาจส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของการบรรเลงและการแสดง	1) กรณีไม่มีเครื่องดนตรีสำรอง ผู้ปฏิบัติประสานกับผู้ควบคุมวงดนตรีจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยฯ หรือโรงเรียนที่มีเครื่องดนตรีไทย เพื่อขอยืมเครื่องดนตรีทดแทน 2) กรณีไม่สามารถยืมจากหน่วยงานภายนอกได้ ผู้ปฏิบัติประสานงานฝ่ายธุรการงานแสดงแจ้งผู้รับผิดชอบการจัดงานหรือเจ้าภาพให้ทราบ เพื่อให้ทางเจ้าภาพจัดหาเครื่องดนตรีสำรองหรือทดแทน

ตารางที่ 5.1 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา (ต่อ)

ขั้นตอน	ปัญหา อุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
ขั้นตอนที่ 5 การเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีไทย	ระหว่างการเดินทางเคลื่อนย้ายเครื่องดนตรีไทยไปยังสถานที่จัดการแสดง อาจเกิดเหตุการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ เช่น รถบรรทุกเครื่องดนตรีเกิดการขัดข้อง สภาพการจราจรติดขัดอย่างรุนแรง หรือเกิดอุบัติเหตุระหว่างการเดินทาง ซึ่งอาจส่งผลให้การเดินทางล่าช้ากระทบต่อกำหนดเวลาในการติดตั้งเครื่องดนตรี และส่งผลกระทบต่อความพร้อมในการปฏิบัติงานการแสดง	1) ผู้ปฏิบัติงานประสานงานฝ่ายธุรการงานแสดงเพื่อให้ดำเนินการแจ้งเจ้าภาพหรือผู้รับผิดชอบการจัดงานเกี่ยวกับสถานการณ์และระยะเวลาที่คาดว่าจะเดินทางถึง 2) ผู้ปฏิบัติงานประสานงานฝ่ายธุรการงานแสดงให้ดำเนินการแจ้งเจ้าภาพหรือผู้รับผิดชอบการจัดงานเพื่อพิจารณาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม เช่น การจัดลำดับกิจกรรมการแสดง การเลื่อนเวลาการแสดงตามความเหมาะสมหรือการจัดการเส้นทางสำรองในการเดินทางสำหรับการขนย้ายเครื่องดนตรี 3) ผู้ปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานขับรถบรรทุกเครื่องดนตรีวางแผนการเดินทางล่วงหน้า กำหนดเวลาเผื่อกรณีฉุกเฉิน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามระยะเวลาที่เจ้าภาพกำหนด

5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

5.2.1 พัฒนาคู่มือให้เป็นสื่อดิจิทัลและระบบฐานข้อมูลออนไลน์

ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ร่วมกับคณะศิลปกรรมศาสตร์ ควรพัฒนาคู่มือการจัดรูปแบบวงดนตรีไทยให้อยู่ในรูปแบบสื่อดิจิทัล เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) หรือระบบฐานข้อมูลออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงได้ผ่านคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์เคลื่อนที่ พร้อมจัดทำสื่อประกอบ เช่น ภาพประกอบ แผนผังการจัดวง และสื่อวีดิทัศน์แสดงขั้นตอนการปฏิบัติงาน เพื่ออำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า ถ่ายทอดองค์ความรู้ และเพิ่มประสิทธิภาพในการนำคู่มือไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งเป็นฐานข้อมูลกลางสำหรับการเรียนการสอน และการปฏิบัติงานของภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์

5.2.2 พัฒนารูปแบบวงดนตรีไทยร่วมสมัยเน้นการบูรณาการเทคโนโลยีด้านแสงและเสียง

ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ควรศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดวงดนตรีไทยร่วมสมัย ที่มุ่งเน้นการบูรณาการเทคโนโลยีด้านแสงและเสียงให้สอดคล้องกับลักษณะการแสดงในปัจจุบัน โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์และคุณค่าของดนตรีไทยเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ควรออกแบบระบบเสียงให้สามารถถ่ายทอดรายละเอียดของเสียงเครื่องดนตรีไทยได้อย่างชัดเจนและสมดุล พร้อมทั้งประยุกต์ใช้ระบบแสงเพื่อเสริมบรรยากาศ อารมณ์ และการนำเสนอให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ควรพัฒนารูปแบบการจัดวางวงดนตรีให้เหมาะสมกับการติดตั้งอุปกรณ์เทคโนโลยี รวมถึงส่งเสริมการพัฒนาทักษะของผู้ปฏิบัติงานด้านการใช้เทคโนโลยีแสงและเสียง เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ร่วมกับการแสดงได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะช่วยยกระดับคุณภาพการแสดงดนตรีไทยร่วมสมัยให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ชมในบริบทสังคมปัจจุบัน โดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมไทย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). **พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. 2548**. [Online]. Available: <https://www.mhesi.go.th/index.php/all-legal/74-act/2156-2548.html>. (สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2569).
- กรมศิลปากร. (2563). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับดนตรีไทย**. กรมศิลปากร.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์. (2568). **หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีไทย**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี คณะศิลปกรรมศาสตร์. (2568). **แผนปฏิบัติการคณะศิลปกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2568**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- จิตรลดา, ส. (2563). บทบาทของวงปี่พาทย์ในพิธีกรรมไทย. **วารสารศิลปวัฒนธรรม**, 12(2), 85–98.
- ธรรมวิหาร, สงบศึก. (2534). **แนวคิดและวิธีการของมนตรี ตราโมท ในการอนุรักษ์และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย** (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล, พ. (2564). การใช้วงเครื่องสายในพิธีกรรม: การสืบทอดและปรับประยุกต์. **วารสารดุริยางคศาสตร์ไทย**, 7(1), 39–55.
- พินัย ปรีชาภรณ์, และ คมกริช การินทร์. (2562). การดูแลและวิธีการบำรุงรักษาเครื่องดนตรีในวงดุริยางค์นักเรียน. **วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม**, 9(1), 115–118.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. (2568). **ประวัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี**. [Online]. Available: <https://www.muttac.th/history-of-mutt/>. (สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2569).
- มนตรี ตราโมท. (2538). **ดุริยางคศาสตร์ไทย**. กรมศิลปากร.
- วีระ พันธุ์เสือ. (2558). **ปี่พาทย์มอญ**. ศรีสเน่ห์การพิมพ์.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี. (2562). **ปี่พาทย์มอญ**. [Online]. Available: <https://phatumthani.m-culture.go.th/th>. (สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม 2567).
- สาระดนตรี. (2561). **หลักการและวิธีการจัดแสดงดนตรีไทยในวาระต่าง ๆ**. [Online]. Available: http://athornmusic.blogspot.com/2018/06/blog-post_11.html. (สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม 2567).
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2560). **สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์ ฉบับราชบัณฑิตยสภา**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

QR CODE

แบบบันทึกการตรวจสอบเครื่องดนตรีไทยสำหรับการปฏิบัติงานการแสดงของภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ประวัติผู้จัดทำ

ประวัติผู้จัดทำ

ชื่อ - สกุล	นายเจษฎา กรวยสูงเนิน
วันเดือนปีเกิด	27 กันยายน พ.ศ. 2532
ภูมิลำเนา	79 หมู่ 7 ตำบลหินดาด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา 30210
ที่อยู่ปัจจุบัน	264/51 หมู่ 1 ถนนรังสิต - นครนายก ตำบลลำผักกูด อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12110
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	พนักงานมหาวิทยาลัย ตำแหน่งนักวิชาการศึกษา สังกัดภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
สถานที่ทำงาน	ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี 39 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120 โทร 0 2549 3278 , 3279 E-mail Jessada_k@rmutt.ac.th
ประวัติการศึกษา	ระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา ระดับปริญญาตรี ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) สาขาวิชาดุริยางค์ไทย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ระดับปริญญาโท ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรม (มานุษยดุริยางควิทยา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ